

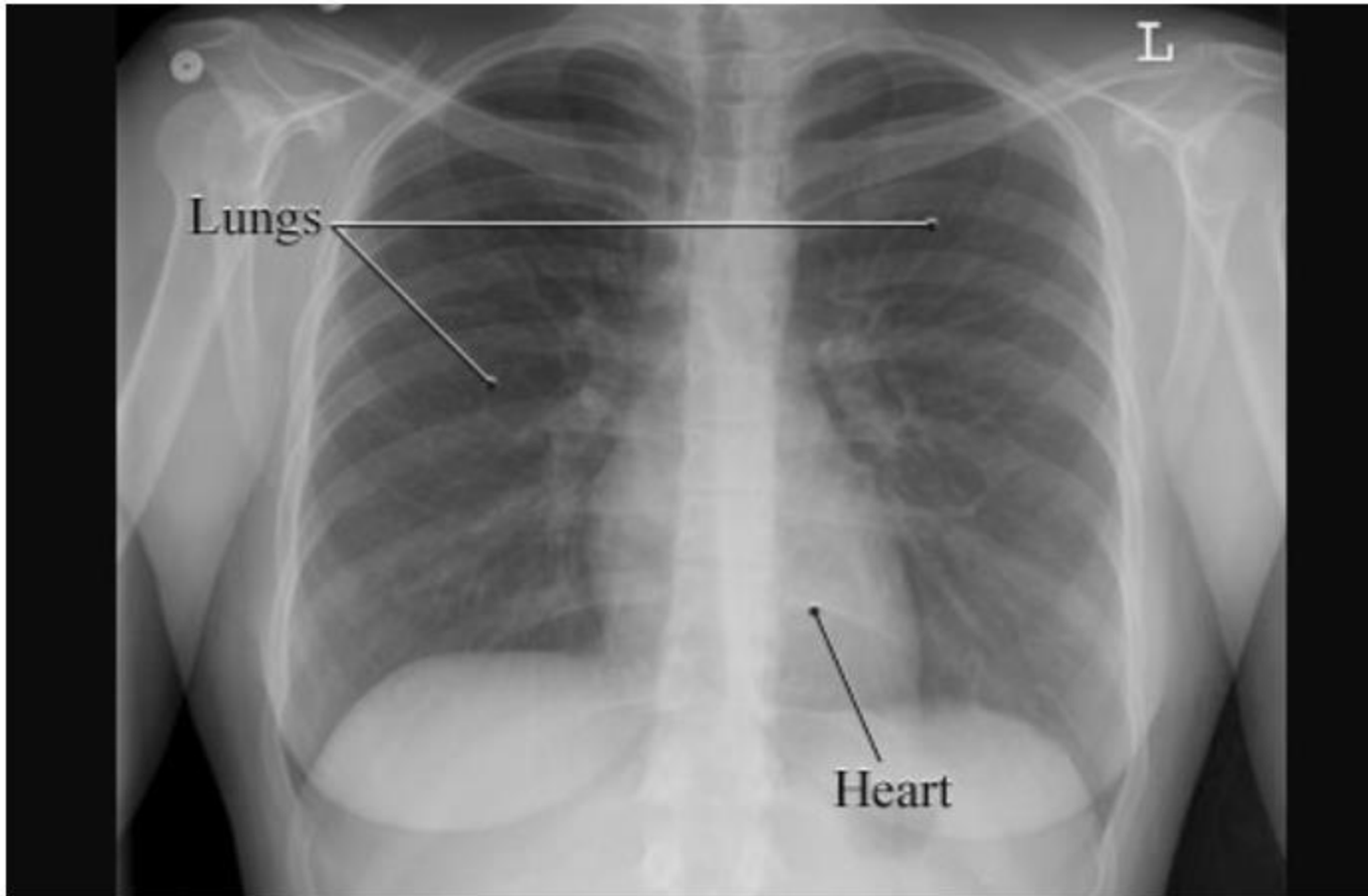
HMED1101– Lunger og respirasjon

Guro Løvik Goll
Førsteamanuensis Universitetet i Oslo
Seniorforsker REMEDY forskningssenter/ Overlege Revmatologisk avd
Diakonhjemmet sykehus

X-Ray of a Normal Chest

Courtesy of Intermountain Medical Imaging, Boise, Idaho.

Forelesning – Lunger og respirasjon

Mål for forelesningen

- Lære om respirasjonssystemet (kap. 5)

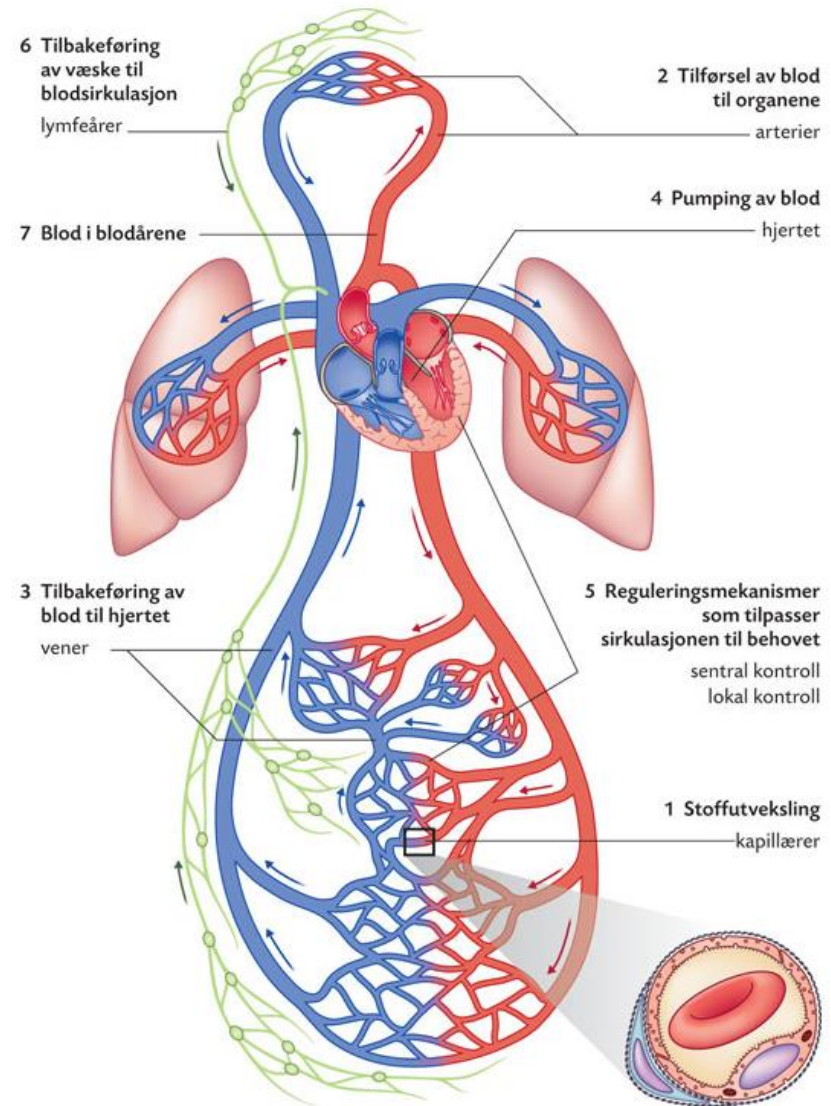
Disposisjon

- Anatomi og fysiologi: luftveiene og lungene
- Diagnostikk: funksjonstester, røntgen og bronkoskopi
- Sykdom: luftveier og lunger
- Litt om immunforsvaret (kap. 9)

Sirkulasjonssystemet (senere forelesning)

Oppgaver i sirkulasjonssystemet

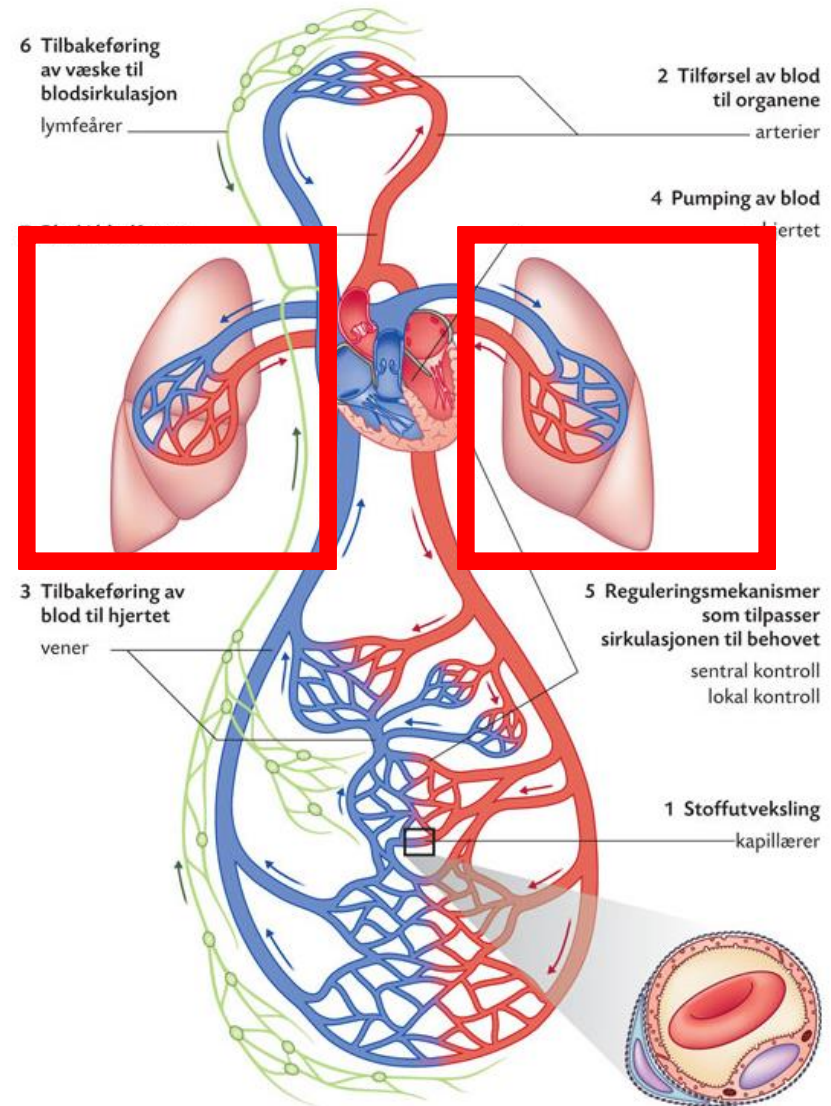
- **Hjertet:** pumper blod
- **Vev:** tar opp O_2 og næringsstoffer, avgir CO_2 og avfallsstoffer
- **Lungene:** O_2 tilføres, CO_2 avgis

Sirkulasjonssystemet (senere forelesning)

Oppgaver i sirkulasjonssystemet

- **Hjertet:** pumper blod
- **Vev:** tar opp O_2 og næringsstoffer, avgir CO_2 og avfallsstoffer
- **Lungene:** O_2 tilføres, CO_2 avgis

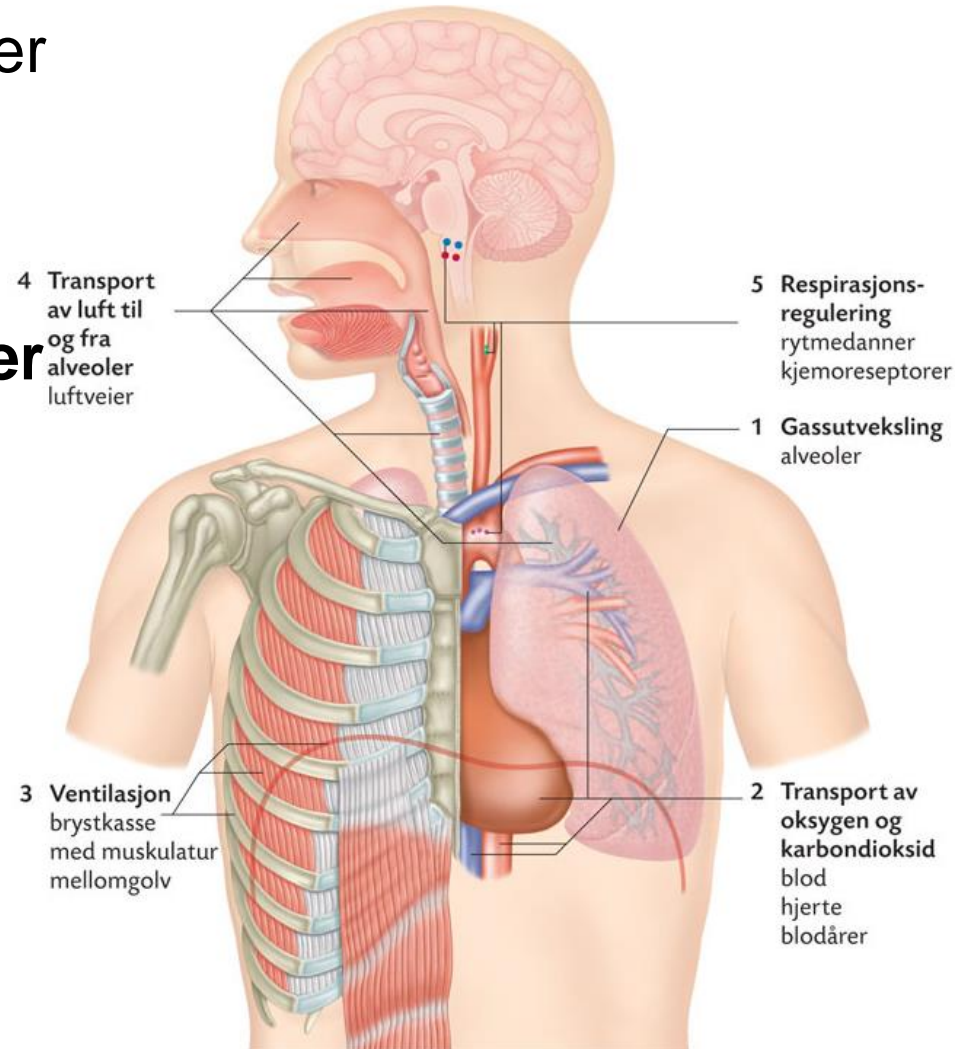

Respirasjonssystemet

Respirasjonens **hovedoppgave** er tilføring av O_2 og fjerning av CO_2 fra kroppens celler

Forutsetninger og delfunksjoner

- Rørsystem med ventilasjon
- Transport av luft til og fra alveoler
- Gassutveksling av O_2 og CO_2 (inkl. transport i blodet)
- Reguleringsmekanismer

Luftveiene

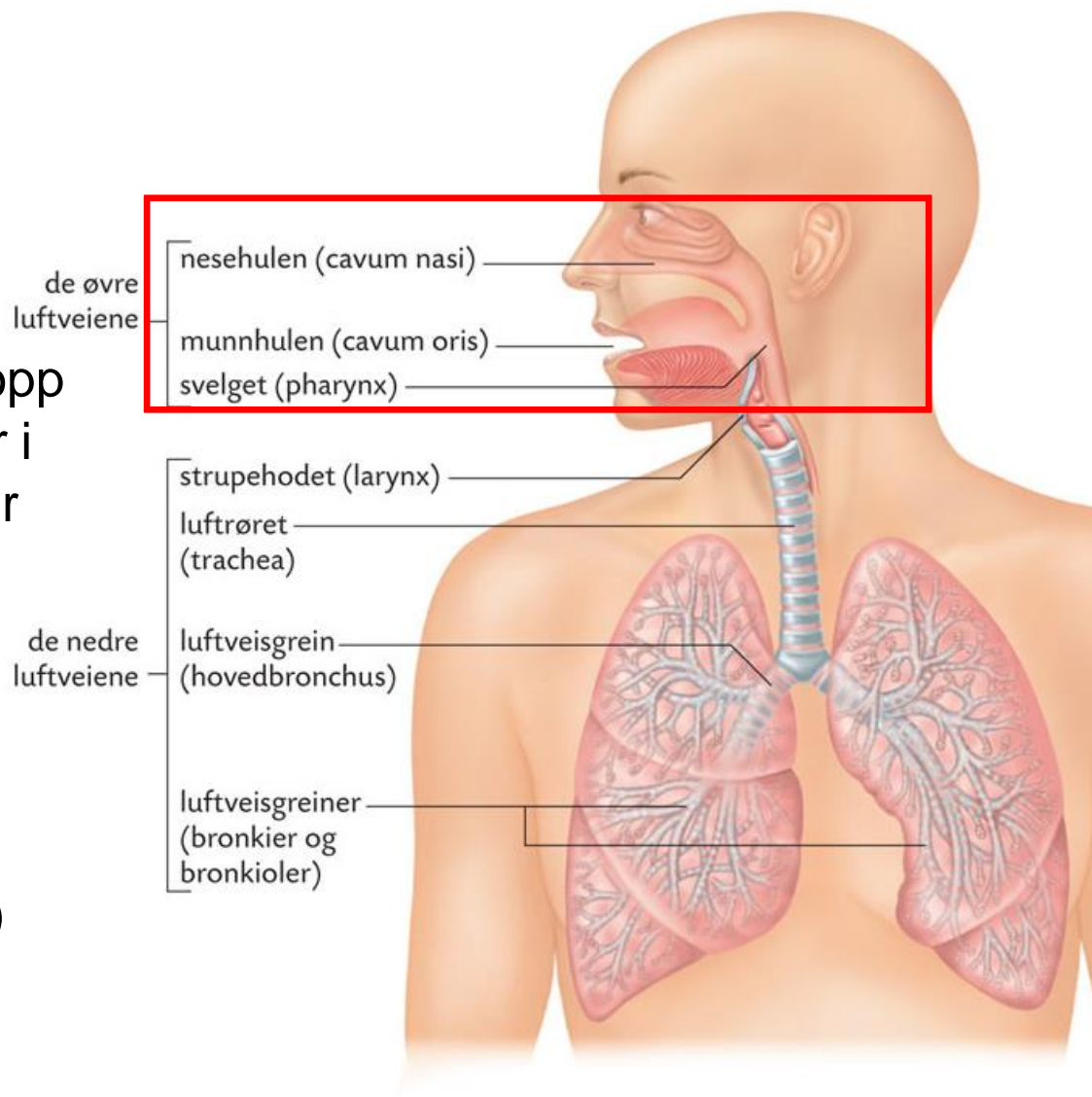
Starten på luftveiene:

- **Nesehulen**

- varmer og fukter innåndingslufta
- Slimhinnene: fanger opp små fremmedlegemer i gassen som strømmer gjennom

- **Munnhulen**

- **Svelget** – *Pharynx* – som har to utløp:
  - Luftrøret
  - Spiserøret (øsofagus)

Luftveiene

Larynx (strupehodet)

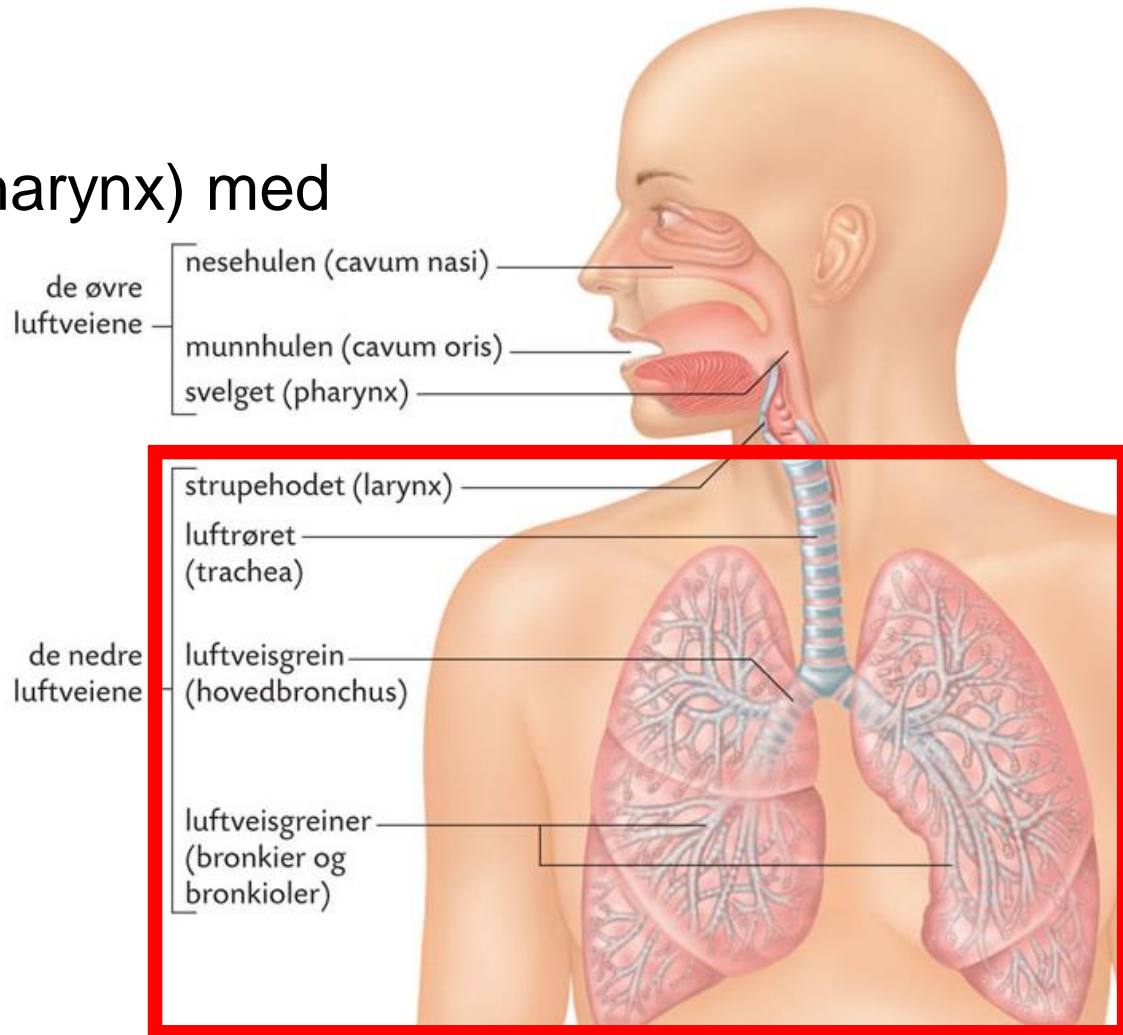
- Forbinder svelget (pharynx) med luftrøret (trachea)

Trachea (luftrøret)

Bronkiene

Bronkiolene

Alveolene (i lungene)

Luftveiene

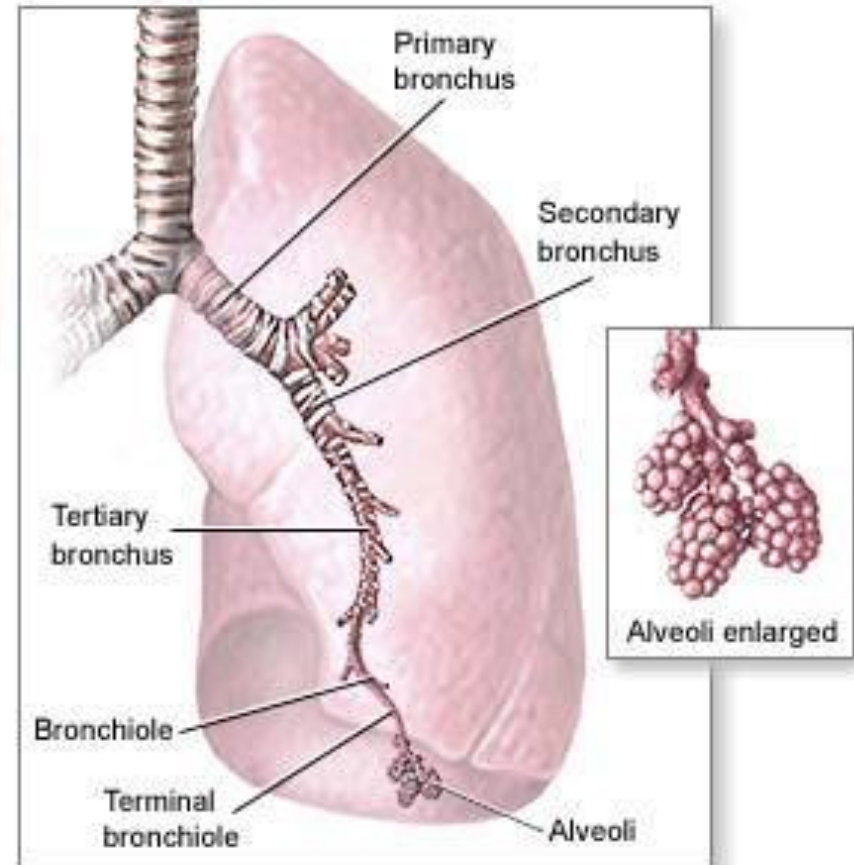
Larynx

Trachea

Bronkiene

Bronkiolene

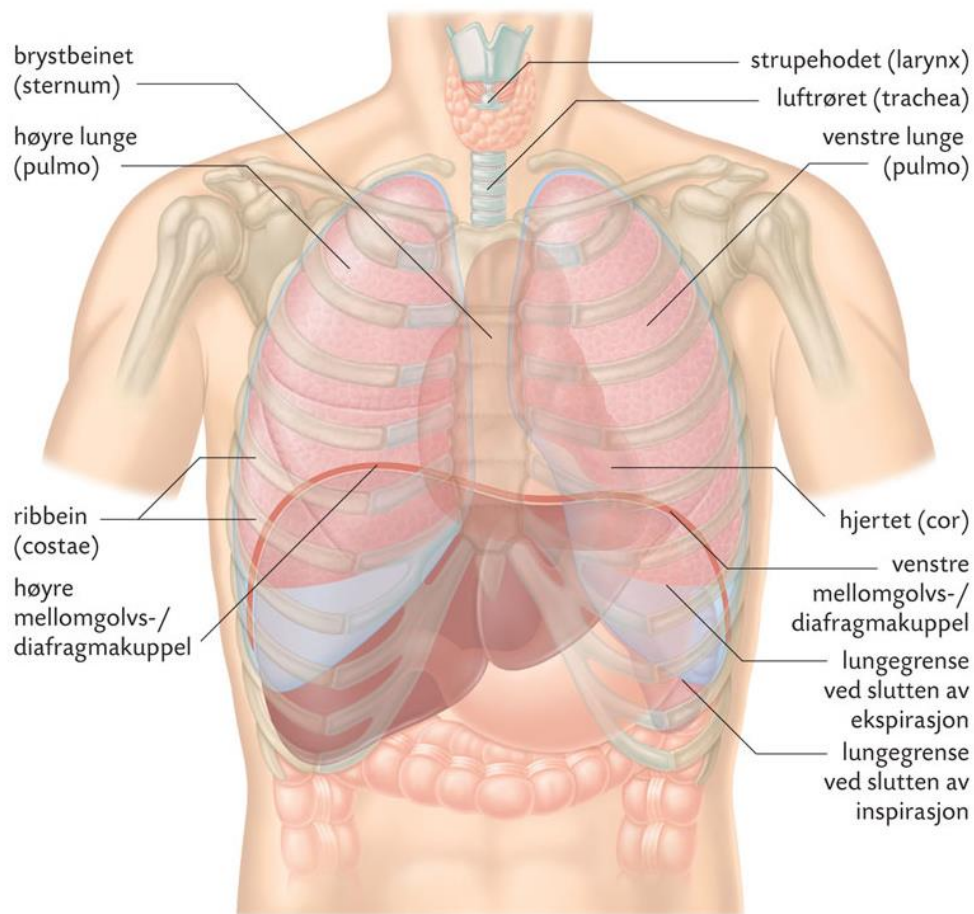
Alveolene (i lungene)

ADAM.

Lungene

- De to lungene ligger i brysthulen, atskilt fra hverandre av brystkilleveggen (mediastinum)
- På undersiden er lungene atskilt fra bukhulen av mellomgulvet (diafragma)
- Den venstre lungen har to lapper, den høyre tre
- Lungen er kledd av en tynn hinne - pleura

Gyldendal © Philip Wilson i faglig samarbeid med f

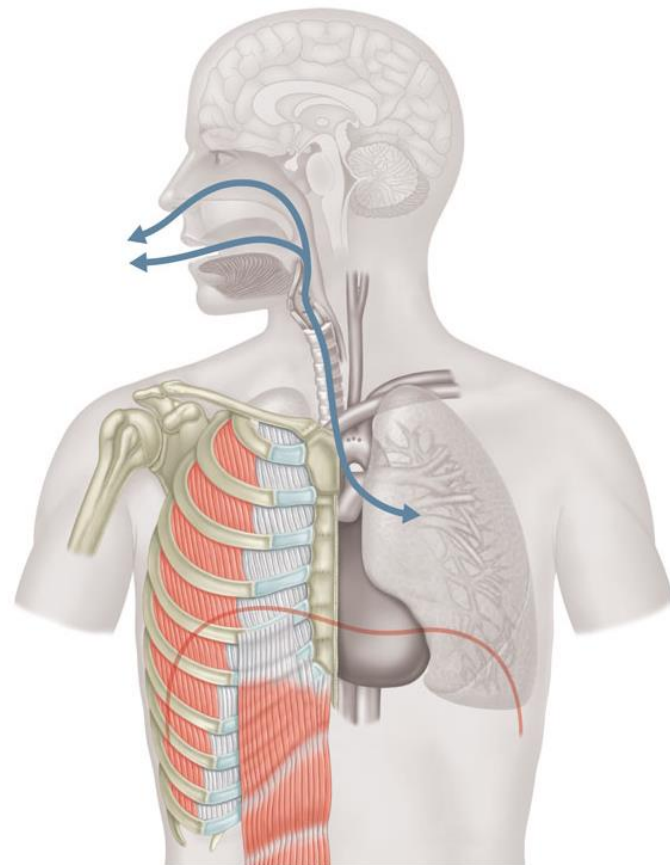
Luftveiene og lungene

Luftveiene: ventilasjon, leder gass

- Munnhulen, nesehulen og svelget
- Hovedluftrøret (trachea)
- Bronkier (større), bronkioler (mindre)

Alveolene (i lungene): gassutveksling

- Blodet tar opp O_2
- Blodet gir fra seg CO_2

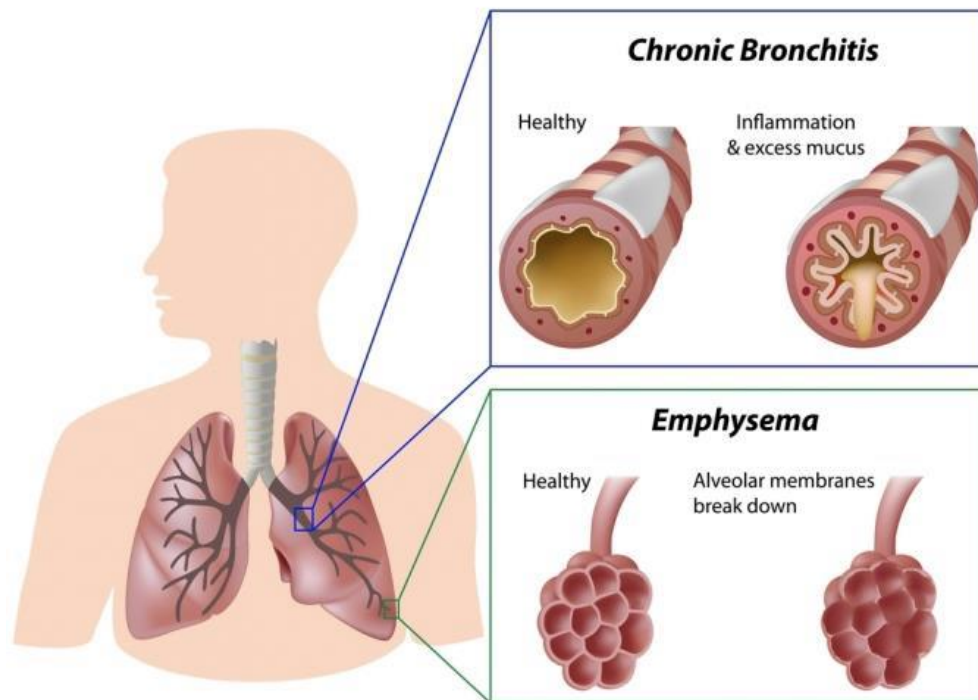

 Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med i

KOLS – Kronisk obstruktiv lungesykdom

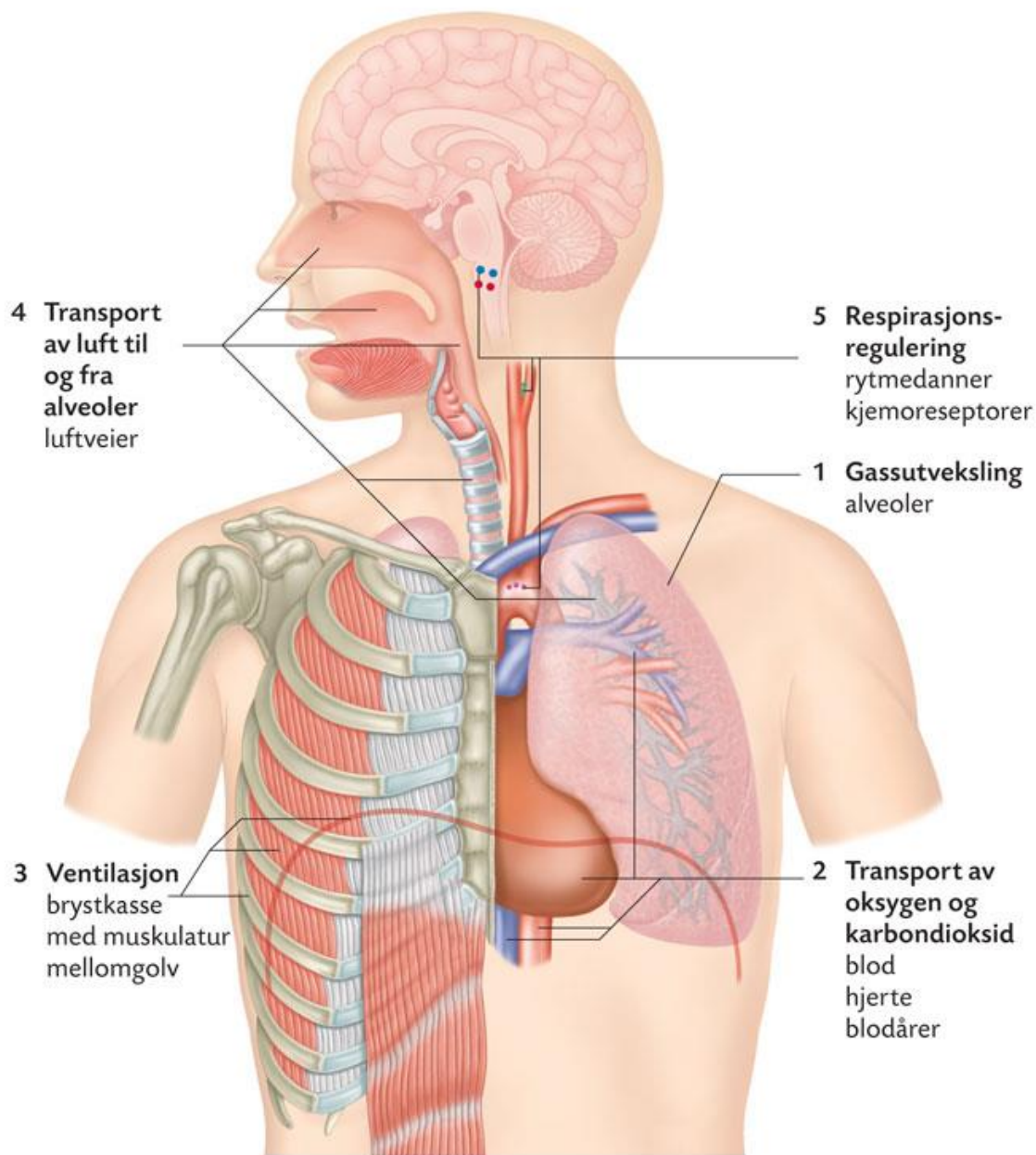
- **Bronkitt**
  - Trange, betente luftveier
- **Emfysem**
  - Deler av lungen mister elastisitet
  - Alveoler slås sammen, areal for gassutveksling blir mindre

Chronic Obstructive Pulmonary Disease (COPD)

Ventilasjon

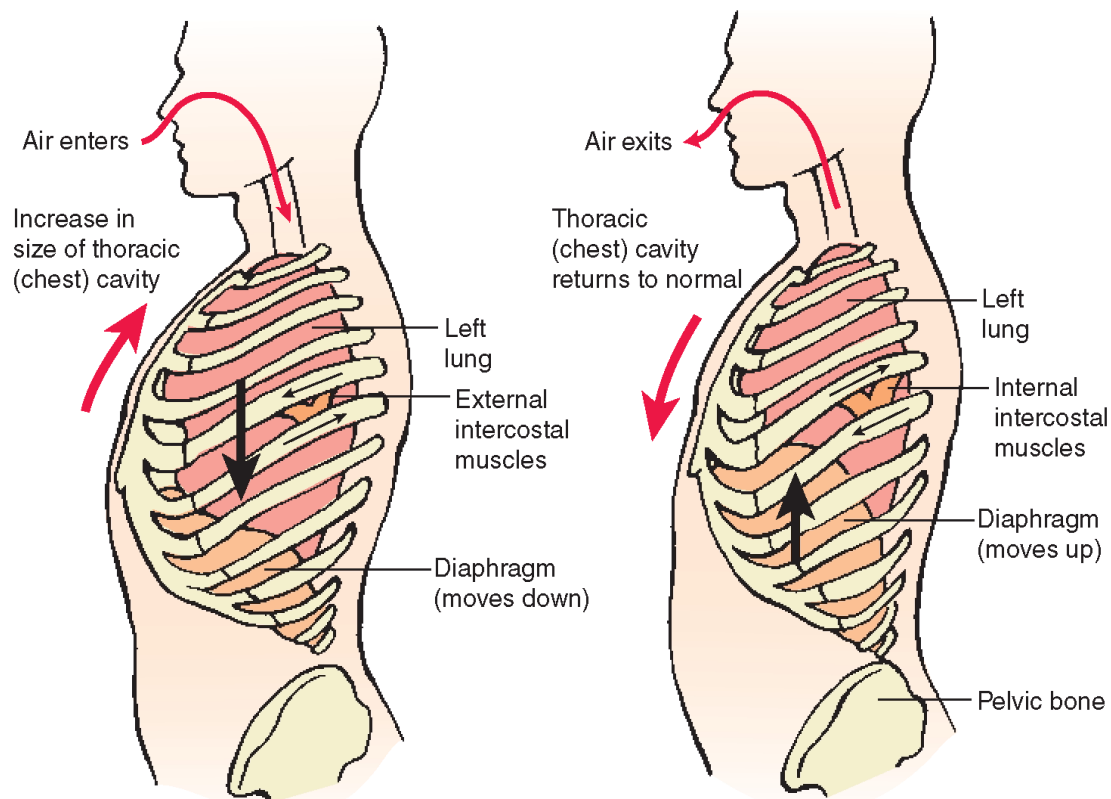
- Innpust
(inspirasjon)
- Utpust
(ekspirasjon)

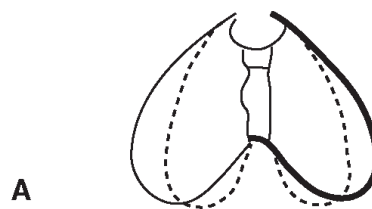
Ventilasjon

- Inn pust (inspirasjon)
- Ut pust (ekspirasjon)

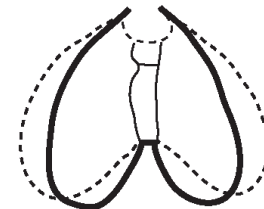
During inhalation the diaphragm presses the abdominal organs downward and forward. The intercostal muscles expand the pleural space.

During exhalation the diaphragm rises and recoils to the resting position. Air is passively exhaled.

A

These activities create a vacuum in the chest cavity.

B

Ventilasjon - respirasjonsmuskulatur

- Kontraksjon i respirasjonsmusklene gir endring i torakshulens volum
- Denne volumendringen medfører tilsvarende endring av lungevolumet
- Endring av lungevolumet fører til at også alveolevolumet endres
- Det blir trykkforskjeller, og luften strømmer henholdsvis inn- eller ut av luftveiene og lungene.

Ventilasjon

Innpust (inspirasjon)

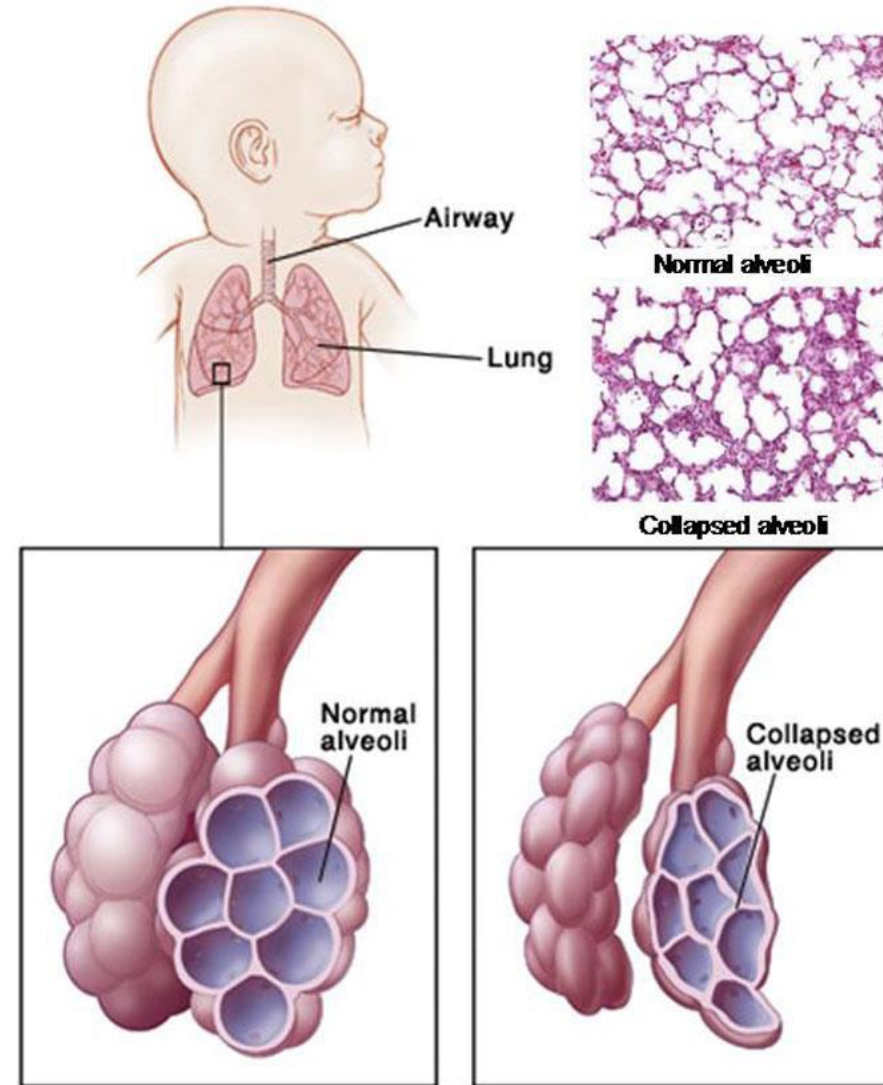
- Diaphragma (mellomgulvet)
- Aksessoriske respirasjonsmuskler (mellom ribbeina og utenpå brystkassen)
- Gir økt alveolevolum → lavere alveoletrykk → det strømmer luft inn i alveolene

Utpust (ekspirasjon)

- Vanligvis passiv (avslapning og elastisitet)
- Aktiv (forsert): magemuskler og indre intercostalm.
- Gir redusert alveolevolum → høyere alveoletrykk → strømmer luft ut av alveolene

Ventilasjon – faktorer som påvirker

- Luftveismotstand
  - Diameter
- Lungenes elastisitet
  - Hvor mye kraft trengs for å spenne lungene
- Overflatespenning i alveolene
  - Reduseres av surfaktant

Kasuistikk #3

- Jens (28) og Anne (31) skal ha barn
- Gravid uke 28, normalt svangerskap hittil
- Kontroll: Anne har for høyt blodtrykk. Stiger.
- Planlegger å forløse barnet før tiden
- Anne får steroid-medikasjon
- Må sette i gang fødselen allerede dagen etter
- Gir et stoff til barnet for å redusere risiko for pustevansker

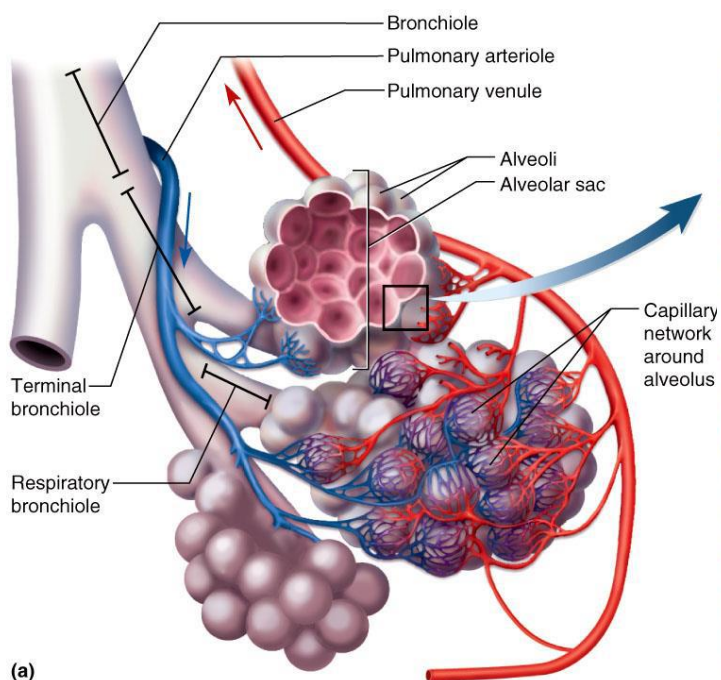

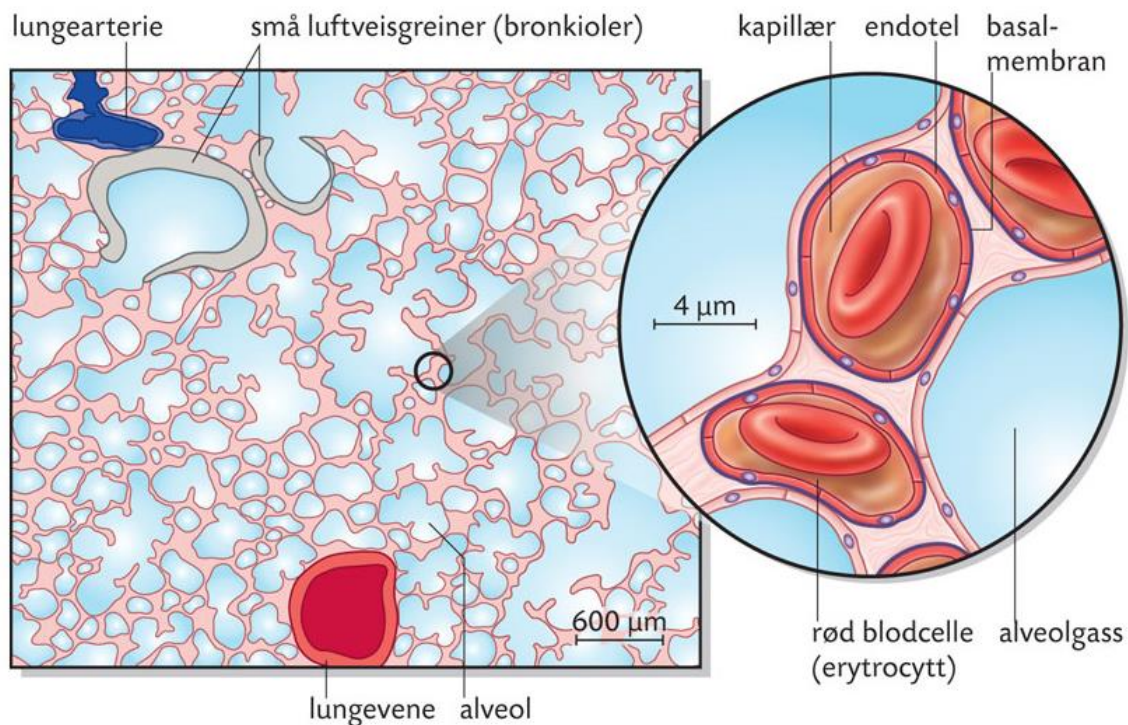
Luftveiene - gassutveksling

- Gassutvekslingen foregår mellom alveolene og lungekapillærene (minste blodårene)

Copyright © The McGraw-Hill Companies, Inc. Permission required for reproduction or display.

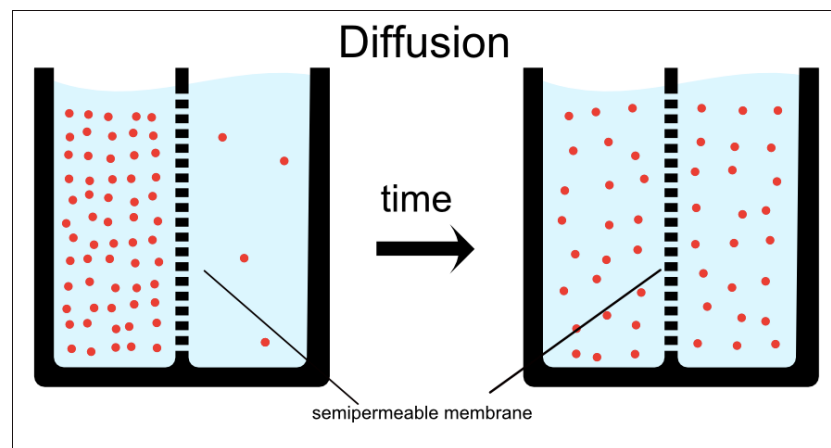
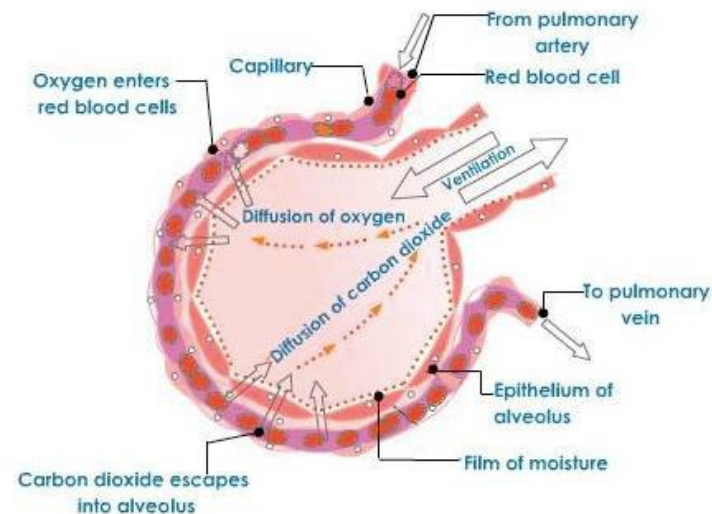
(a)

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med

Luftveiene - gassutveksling

- Oksygentrykket i alveolene er høyere enn i blodet som strømmer inn i lungekapillærene fordi dette blodet har gitt fra seg oksygen (O_2) ute i kroppens celler
- Derfor diffunderer flere oksygenmolekyler fra alveolgassen over i blodet enn fra blodet til alveolgassen, og det blir nettotransport av oksygen til blodet
- For CO_2 er det motsatt

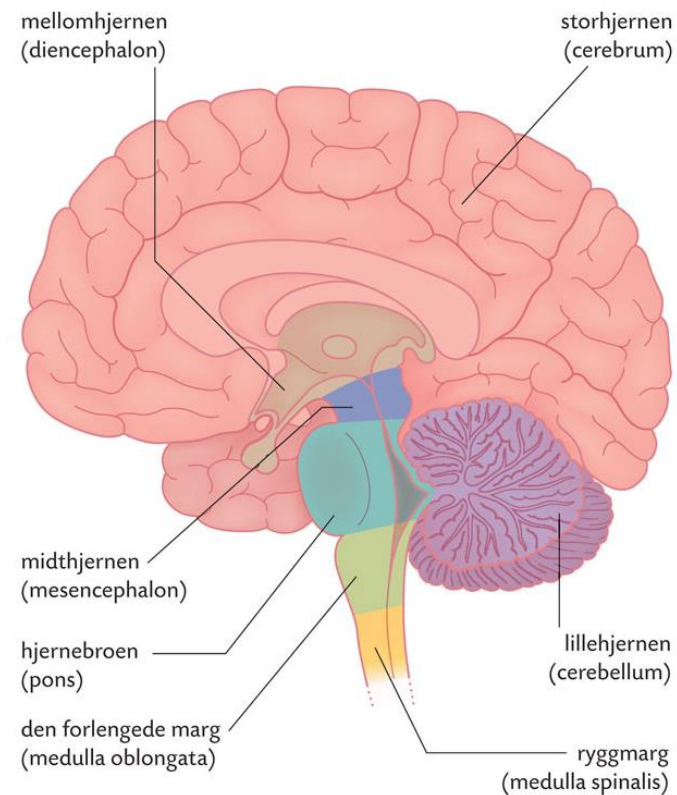

Transport av O₂ og CO₂

- Luftveiene og lungene har til hensikt å frakte gasser til og fra blodet,
- Blodet skal frakte det videre til- og fra steder i kroppen der det trengs («til celler og vev»)
- Transporten rundt i kroppen reguleres på ulike måter i sirkulasjonssystemet

Overvåkning og regulering av respirasjon

- Respirasjonsreguleringen tilpasser kontinuerlig ventilasjonen til kroppens behov for tilførsel av oksygen og utskilling av karbondioksid
- Informasjon om blodets oksygen- og karbondioksidinnhold registreres av spesielle reseptorer og respirasjonssenteret i den forlengede marg og omsettes til nerveimpulser til respirasjonsmuskulaturen, som innstiller tidevolum og respirasjonsfrekvens på riktig nivå

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med

Behov for hjelp til ventilasjon

Ventilasjon med maske og bag

- Akutte tilstander
- Korte kirurgiske inngrep

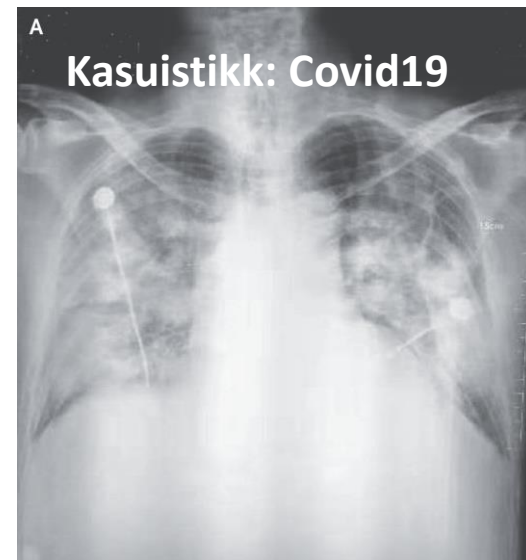
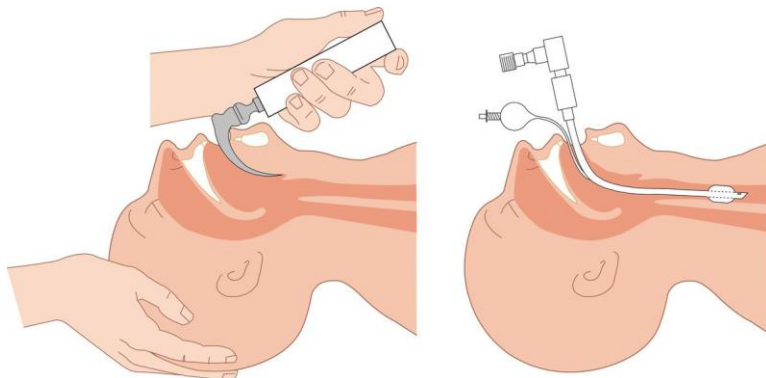

Behov for hjelp til ventilasjon

Respirator

- Intubasjon
- Koble til “pustemaskin”

ANATOMI OG FYSIOLOGI

- OPPSUMMERING

Luftveiene og lungene

- Larynx, trachea, bronkiene, bronkiolene, alveolene
- Frakter O_2 inn og CO_2 ut

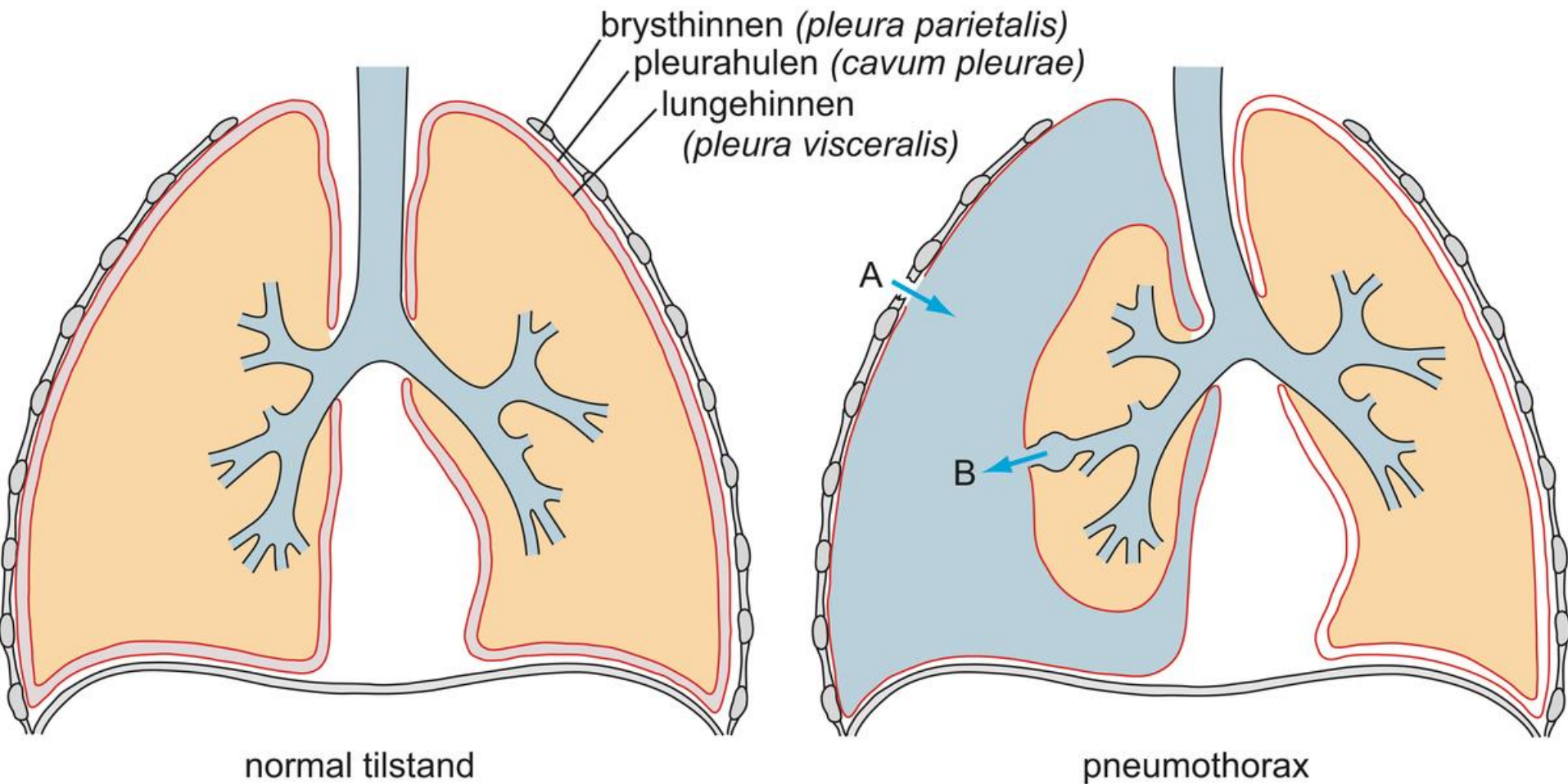
Gassutvekslingen

- Oksygentrykket i alveolene høyere enn i kapillærene
- O_2 diffunderer over i blodet
- For CO_2 er det motsatt

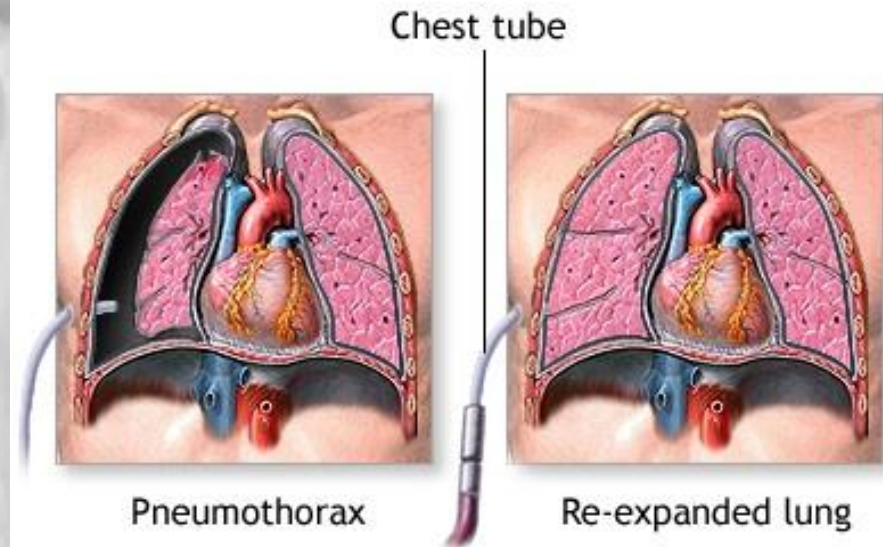
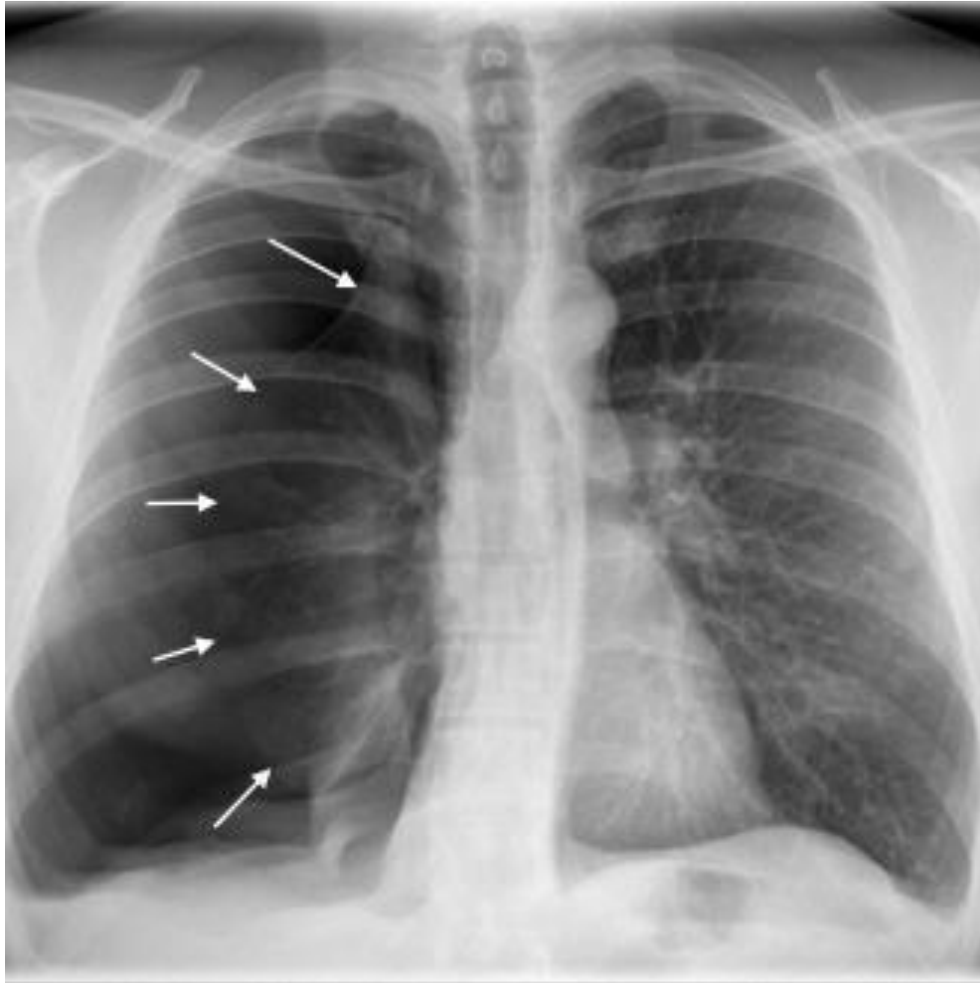
Respirasjonsreguleringen

- Respirasjonssenter i forlengede marg
- Nerveimpulser til resp.musk.: diafragma, int.costalmusk.

Pneumothorax

Pneumothorax

DIAGNOSTIKK: Respirasjon og lunger

– viktige undersøkelser

- **Klinisk undersøkelse:** inkl. lytte på lungene (auskultasjon)
- **«Oksygenstatus»:** oksygenmåling, blodgass
- **Lungekapasitet:** Spirometri osv.
- **Billeddiagnostikk:** røntgen, CT osv.
- **Skopi:** Bronkoskopi, evt med biopsi

Oksygenmåling

- «Oksygenprosent»

Blodgass

- pO_2 , pCO_2 , pH

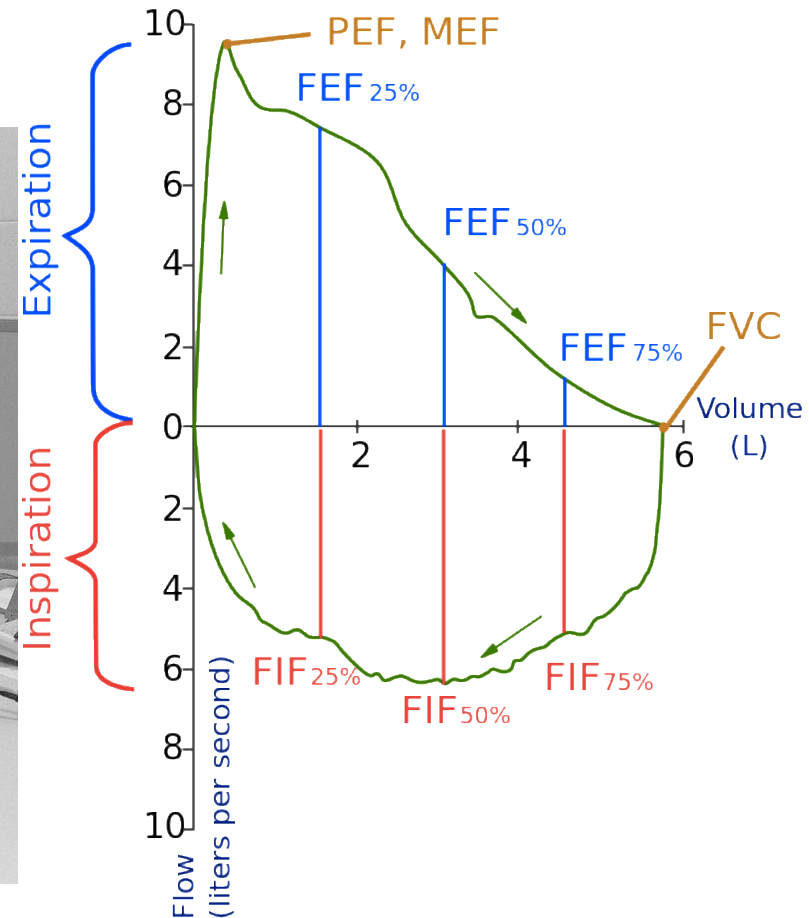
DIAGNOSTIKK: Respirasjon og lunger

– viktige undersøkelser

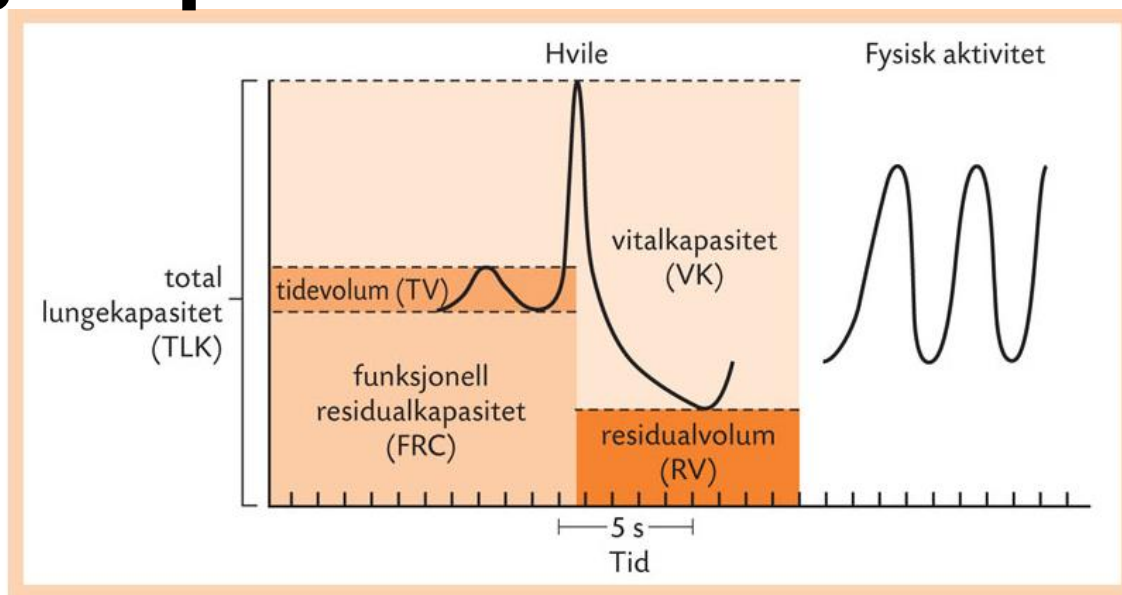
- **Klinisk undersøkelse:** inkl. lytte på lungene (auskultasjon)
- «**Oksygenstatus**»: oksygenmåling, blodgass
- **Lungekapasitet:** Spirometri osv.
- **Billeddiagnostikk:** røntgen, CT osv.
- **Skopi:** Bronkoskopi, evt med biopsi

Lungekapasitet - spirometri

Lungekapasitet

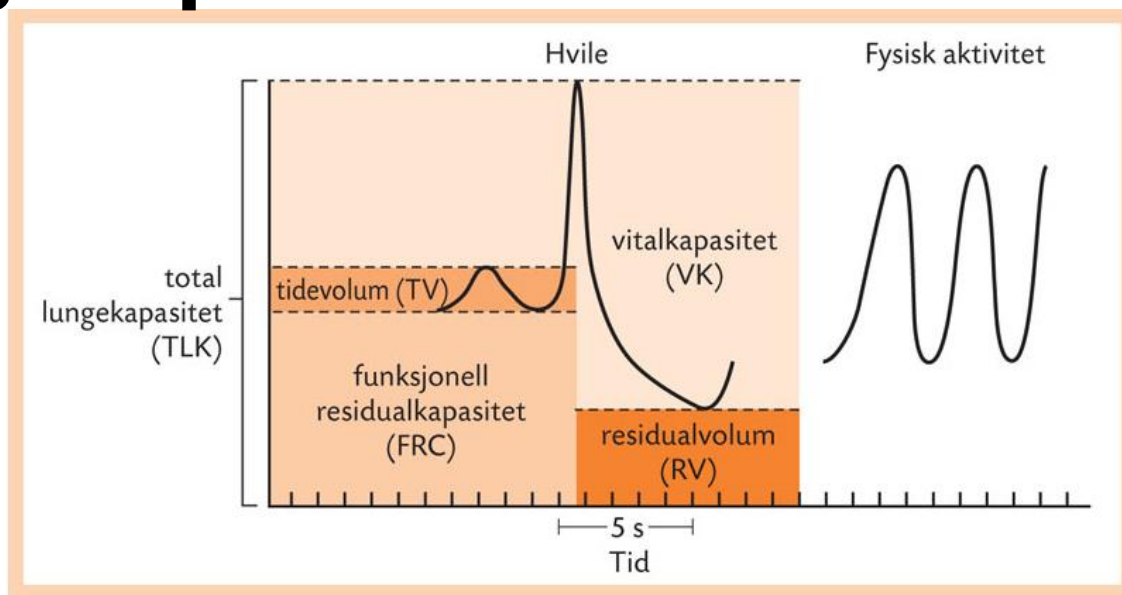

🌲 Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med forfatterne

TIDEVOLUM (TV)

- Hva vi puster inn og ut. En voksen i hvile tar opp **ca 500 ml** luft ved hver inspirasjon (innånding) og trekker pusten 12-16 ganger per minutt
- Av dette kommer ved hver inspirasjon ca 350 ml ned i alveolene der gasskiftet skjer (resten blir stående i luftveiene – «dødrommet»)
- Kan økes betydelig ved aktivitet - fra ca 6-7 l/min til 100 l/min (opp mot 200 l/min hos idrettsutøvere)

Lungekapasitet

🌲 Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med forfatterne

VITALKAPASITET (VC) OG TOTAL LUNGEKAPASITET

- Etter en rolig inspirasjon på cirka 500 ml kan det ved forsert inspirasjon opptas ytterligere cirka 3300 ml luft som kalles inspiratorisk reservevolum
- Etter en rolig utånding (ekspirasjon) på 500 ml kan det ytterligere utåndes cirka 1000 ml såkalt reserveluft
- Summen av disse tre størrelsene (det vil si tidevolum + inspiratorisk og ekspiratorisk reserveluft) kalles lungenes **vitalkapasitet** (ca. 4,8 liter)
- Vitalkapasitet og residualluften utgjør lungenes **totalkapasitet**, som er ca. 6 liter hos en voksen mann

HMED1101– Lunger og respirasjon

Guro Løvik Goll
Førsteamanuensis Universitetet i Oslo
Seniorforsker REMEDY forskningssenter/ Overlege Revmatologisk avd
Diakonhjemmet sykehus

DIAGNOSTIKK: Respirasjon og lunger

– viktige undersøkelser

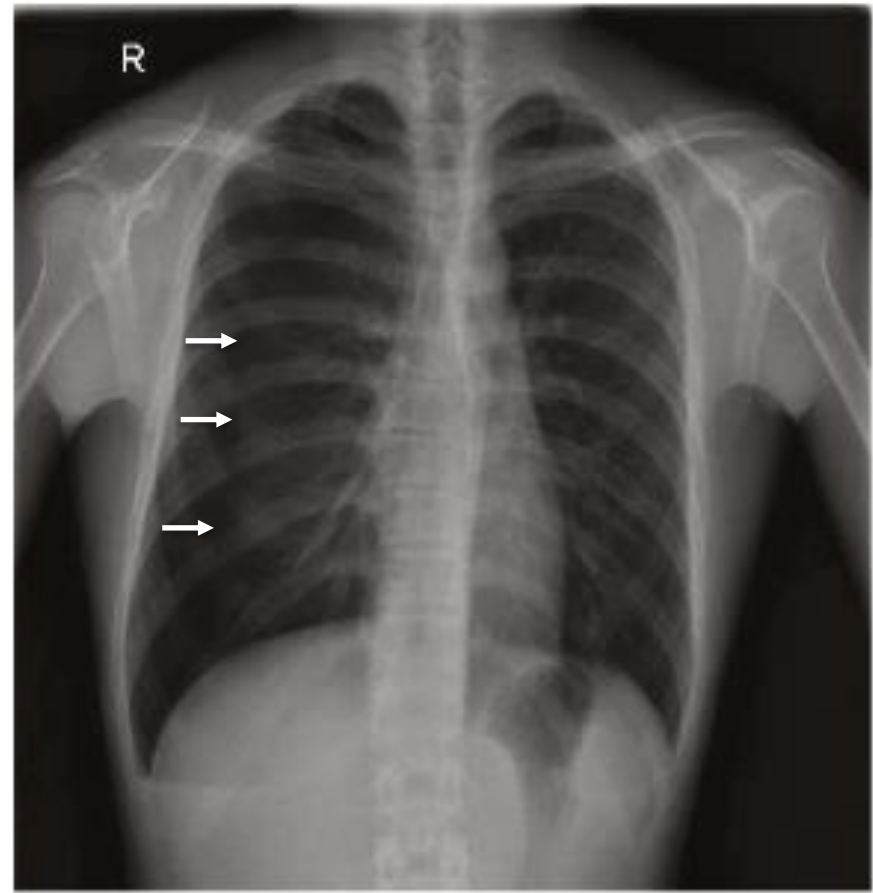
- **Klinisk undersøkelse:** inkl. lytte på lungene (auskultasjon)
- «**Oksygenstatus**»: oksygenmåling, blodgass
- **Lungekapasitet:** Spirometri osv.
- **Billeddiagnostikk:** røntgen, CT osv.
- **Skopi:** Bronkoskopi, evt med biopsi

Billeddiagnostikk – røntgen toraks

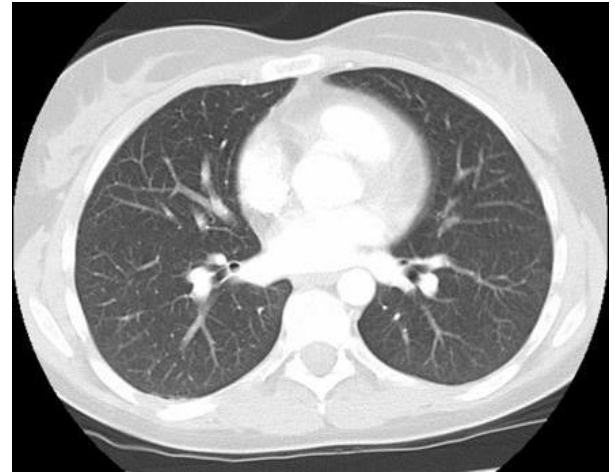
Normalt røntgen toraks

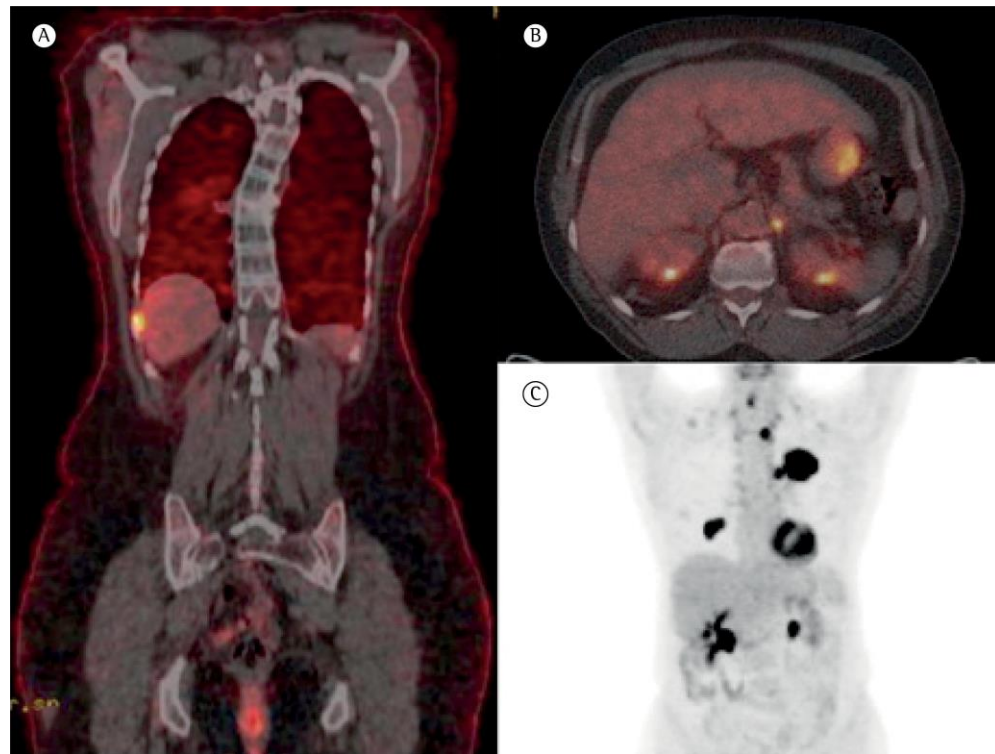
Pneumotoraks

Billeddiagnostikk

- Røntgen
- CT
- MR
- PET-SCAN

CT-bilde av normalt lungevev (sett nedenfra/ovenfra)

Kombinert PET og CT av lungekreft med spredning

DIAGNOSTIKK: Respirasjon og lunger

– OPPSUMMERT

- **Klinisk undersøkelse:** inkl. lytte på lungene (auskultasjon)
- **«Oksygenstatus»:** oksygenmåling, blodgass
- **Lungekapasitet:** Spirometri
- **Billeddiagnostikk:** røntgen, CT, PET
- **Skopi:** Bronkoskopi, evt med biopsi

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- **KOLS**
- **Astma**

SYKDOM I LUNGEVEVET

- **Lungefibrose**
- **Allergisk alveolitt**

SVULST / KREFT

- **Lungekreft**

INFEKSJONER

- **Pneumoni (lungebetennelse)**
- **Tuberkulose**

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- KOLS
- Astma

SYKDOM I LUNGEVEVET

- Lungefibrose
- Allergisk alveolitt

SVULST / KREFT

- Lungekreft

INFEKSJONER

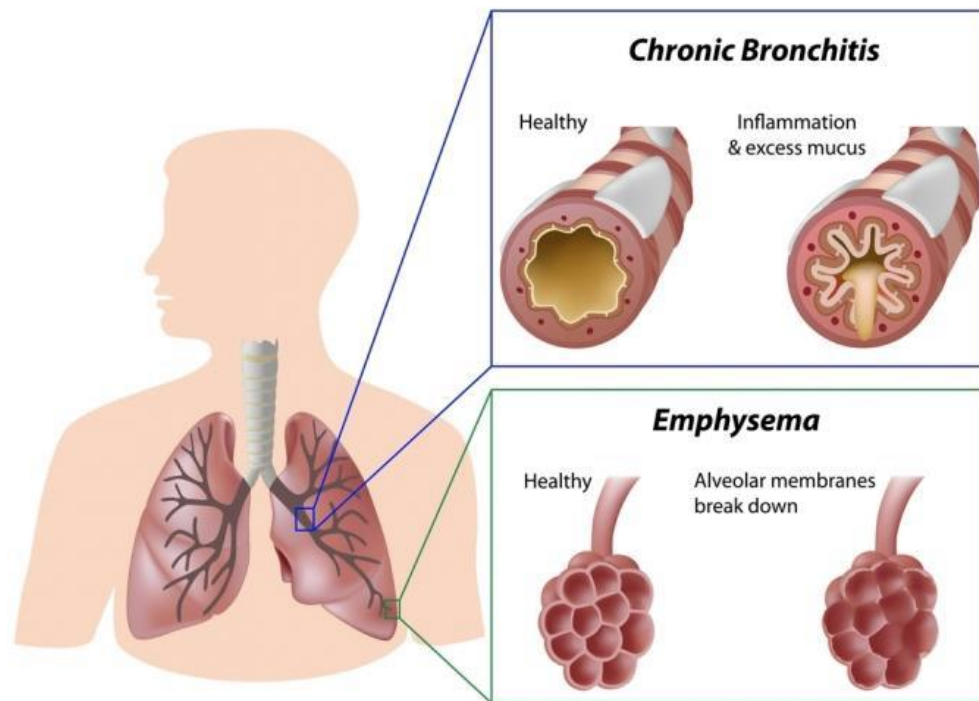
- Pneumoni (lungebetennelse)
- Tuberkulose

KOLS – Kronisk obstruktiv lungesykdom

- **RØYKING risikofaktor!**

Chronic Obstructive Pulmonary Disease (COPD)

- Bronkitt
  - Trange, betente luftveier
- Emfysem
  - Mindre elastisitet
  - Alveoler slås sammen
- Ca 6% av befolkningen
- **Funn:**
  - Endrete spirometriverdier
- **Behandling:**
  - Røykestopp!
  - Inhalasjonsmedisiner
  - Tabletter

ASTMA

- Kronisk betennelse i luftveiene
- Del av «atopi»: atopisk eksem, allergi, astma
- 10-12% av befolkning; starter som regel i barnealder
- **Symptomer:**
  - Tungpust («pipende»), tetthet i brystet, hoste
- **Funn:**
  - Endrete spirometriverdier som varierer over døgnet og bedrer seg ved behandling
- **Behandling:**
  - Inhalasjonsmedisiner

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- KOLS
- Astma

SYKDOM I LUNGEVEVET

- Lungefibrose
- Allergisk alveolitt

SVULST / KREFT

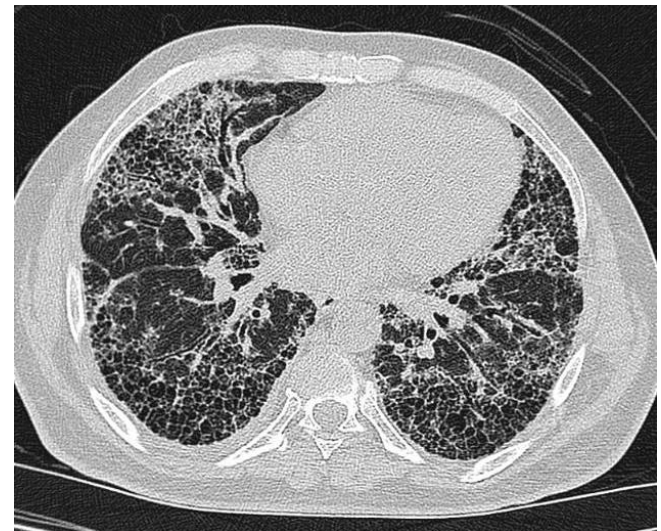
- Lungekreft

INFEKSJONER

- Pneumoni (lungebetennelse)
- Tuberkulose

NORMAL LUNGE

LUNGEFIBROSE

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- KOLS
- Astma

SYKDOM I LUNGEVEVET

- Lungefibrose
- Allergisk alveolitt

SVULST / KREFT

- Lungekreft

INFEKSJONER

- Pneumoni (lungebetennelse)
- Tuberkulose

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- KOLS
- Astma

SYKDOM I LUNGEVEVET

- Lungefibrose
- Allergisk alveolitt

SVULST / KREFT

- Lungekreft

INFEKSJONER

- Pneumoni (lungebetennelse)
- Tuberkulose

SYKDOM – respirasjon og lunger

OBSTRUKTIV SYKDOM I LUFTVEIENE

- KOLS
- Astma

SYKDOM I LUNGEVEVET

- Lungefibrose
- Allergisk alveolitt

SVULST / KREFT

- Lungekreft

INFEKSJONER

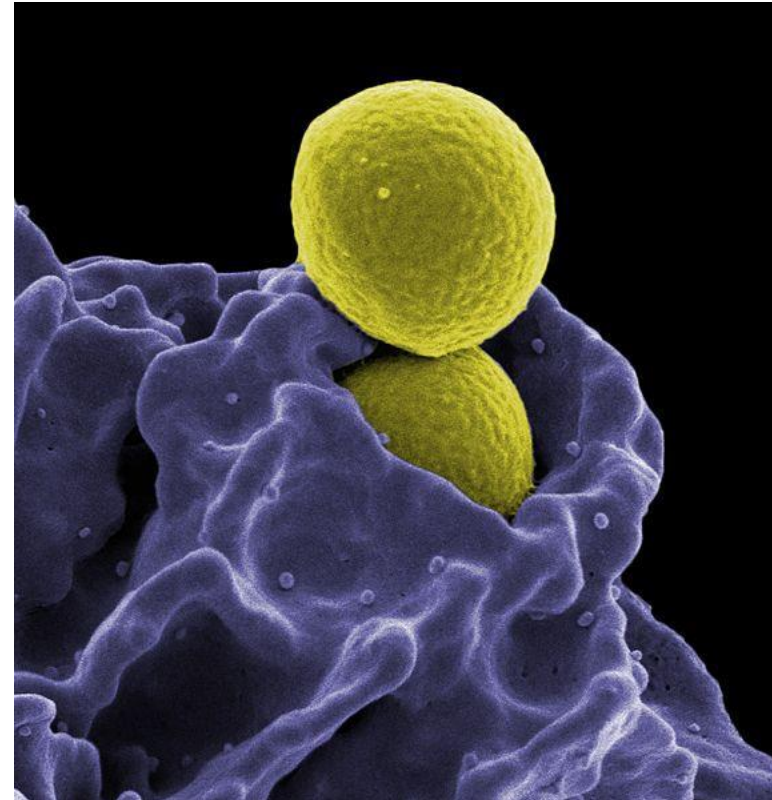
- Pneumoni (lungebetennelse)
- Tuberkulose

- BETENNELSE
(INFLAMMASJON)
- KREFT
- INFEKSJON

EGEN FORELESNING

Oppgaver for immunforsvaret

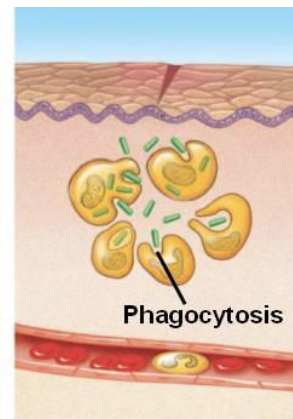
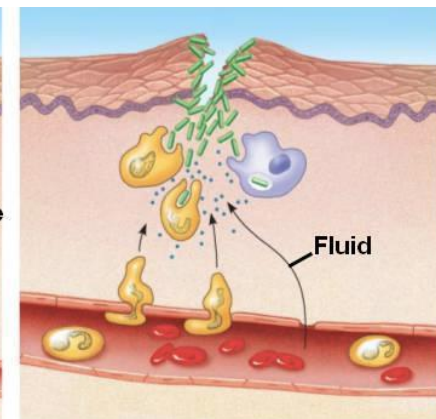
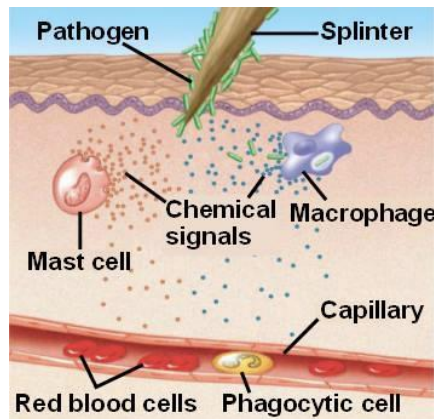
- Å HOLDE OSS FRISKE
  - Infeksjonsforsvar
  - Drepe unormale celler
  - Fjerne gamle og døde celler
- Reagerer mot det som oppleves fremmed
- Inflammasjonsreaksjoner (betennelsesreaksjoner)

BETENNELSESGREAKSJON - inflammasjon

En betennelse (inflammasjon) er en reaksjon på en vevsskade i kroppen

- Hypersensitivitet (eks. allergier)
- Infeksjoner (eks. virus, bakterier)
- Fysisk skader (eks. traume, forbrenning, stråling)
- Kjemiske skader (eks. etsende syre)

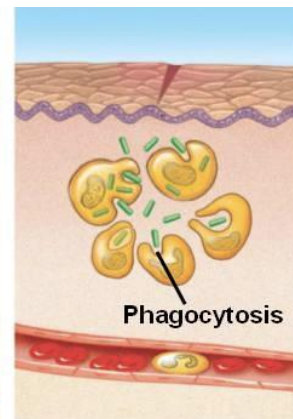
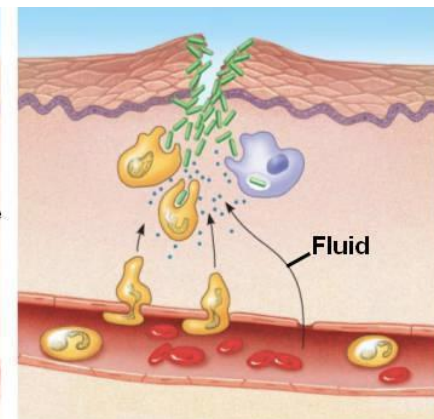
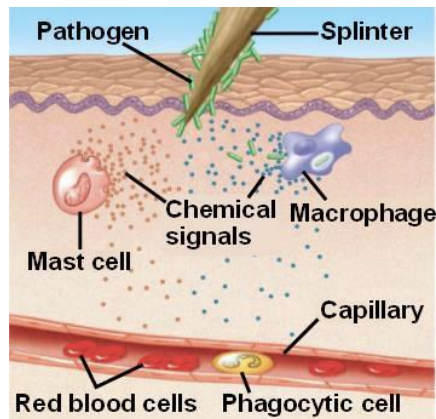

BETENNELSESGREAKSJON - inflammasjon

En betennelse (inflammasjon) er en reaksjon på en vevsskade i kroppen

- **Hypersensitivitet (eks. allergier)**
- Infeksjoner (eks. virus, bakterier)
- Fysisk skader (eks. traume, forbrenning, stråling)
- Kjemiske skader (eks. etsende syre)

Allergi – reaksjon på noe ufarlig / vanlig

- Reaksjon på noe ufarlig (allergen)
  - Pollen, partikler i lufta, mat, medikamenter
- Mer enn 40% av befolkningen får allergiske reaksjoner en eller flere ganger ilt livet (mer alvorlige 10-20%)
- Arv spiller en stor rolle
- Noen plages også med astma og/eller hudeksem – snakker da ofte om «**atopiske plager**»

PRIKKTEST FOR ALLERGI

- **Allergisk alveolitt:** «immunologisk betinget inflammasjon sekundært til gjentatt inhalasjon av organisk støv»

AUTOIMMUNITET – reaksjon på eget vev

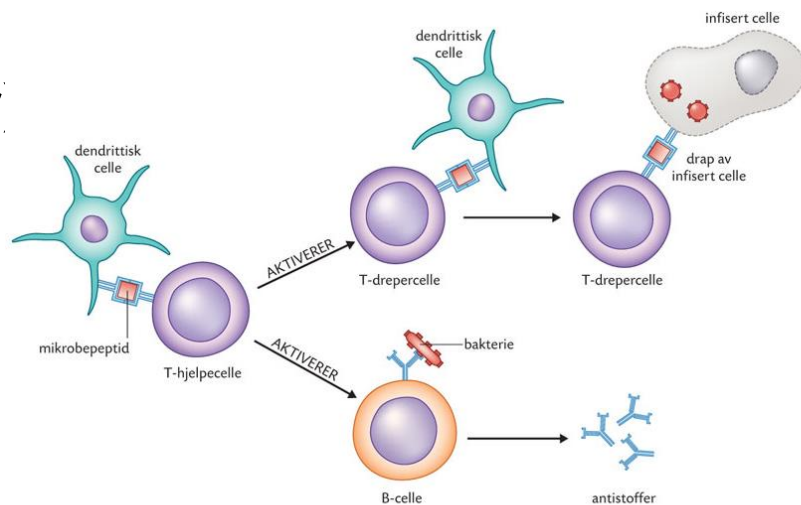
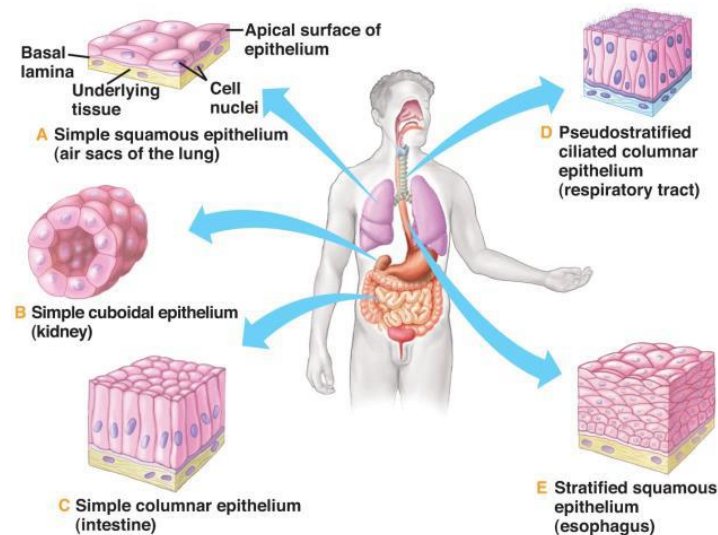
Immunforsvaret angriper eget vev
(klarer ikke å skille eget fra fremmed)

- Diabetes mellitus type 1
- Rheumatoid artritt
- Cøliaki
- Hemolytisk anemi

INFEKSJONSFORSVARET

- Medfødt (nonadaptivt) forsvar
  - Barrierer: slimhinner/hud
  - Molekyler i sekreter
  - Fagocytterende celler
- Ervervet (adaptivt) forsvar
  - Humoral immunitet (B-celler)
  - Cellemediert immunitet (T-celler)

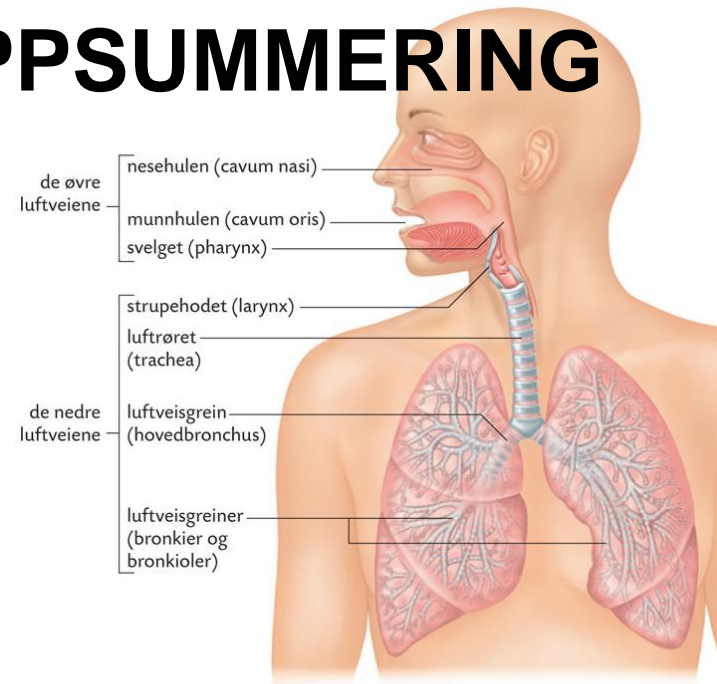

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig samarbeid med forfatterne

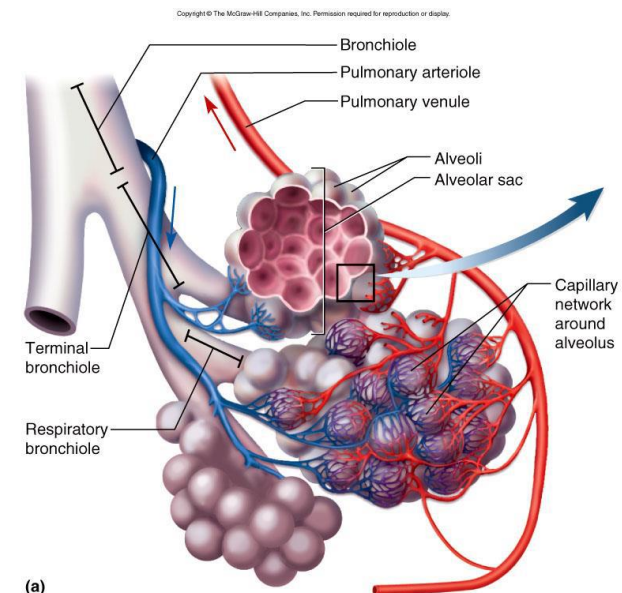

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Transport av luft i rørsystem - luftveiene:
  - Øvre luftveier, trachea, bronkier, bronkioler, alveoler
- Ventilasjon – innpust (inspirasjon) og utpust (ekspirasjon)
  - Endring av volum → endring av trykk → transport av luft
- Gassutveksling O_2 og CO_2 mellom alveoler og lungekapilærer
- O_2 fraktes med blodet ut i kroppen, CO_2 fraktes til lungene

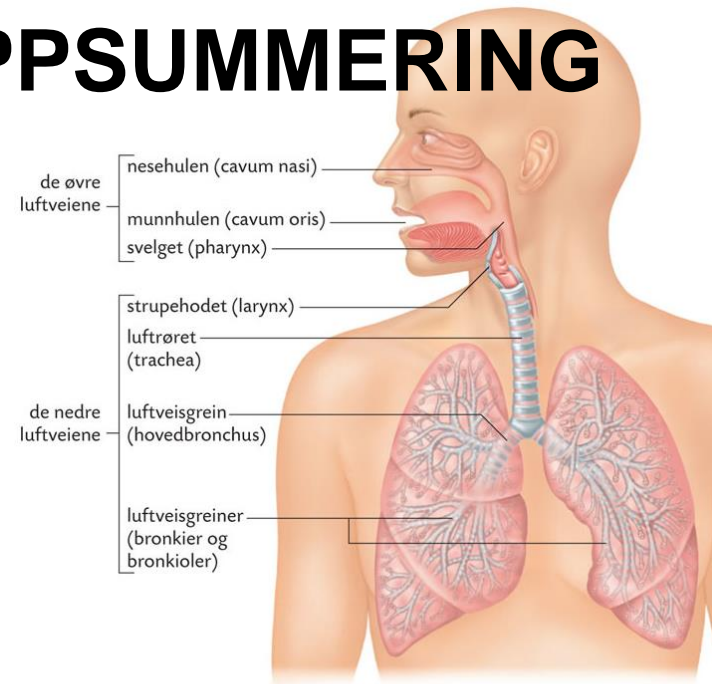
Gyldendal © Deborah Maizels i faglig

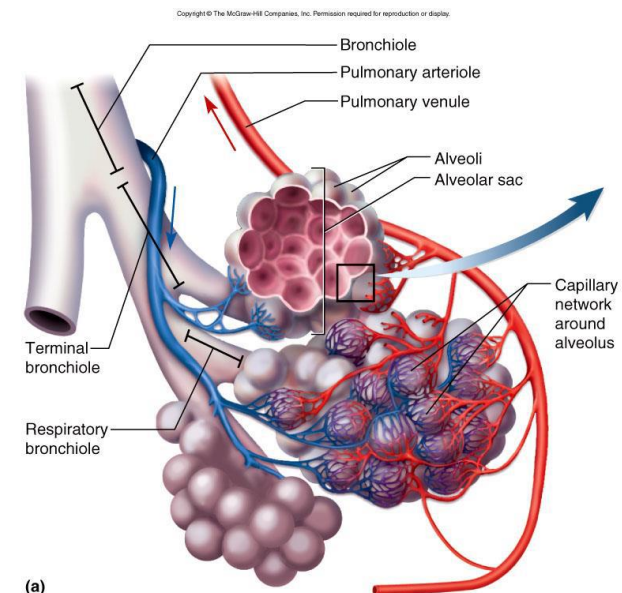

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- **Transport** av luft i rørsystem - **luftveiene**:
  - Øvre luftveier, trachea, bronkier, bronkioler, alveoler
- Ventilasjon – innpust (inspirasjon) og utpust (ekspirasjon)
  - Endring av volum → endring av trykk → transport av luft
- Gassutveksling O_2 og CO_2 mellom alveoler og lungekapilærer
- O_2 fraktes med blodet ut i kroppen, CO_2 fraktes til lungene

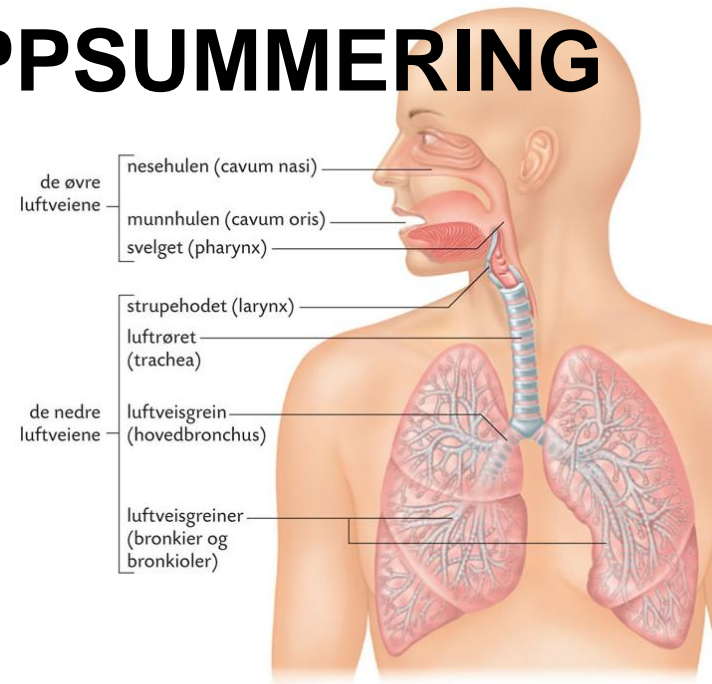
Gyldendal © Deborah Maizels i faglig

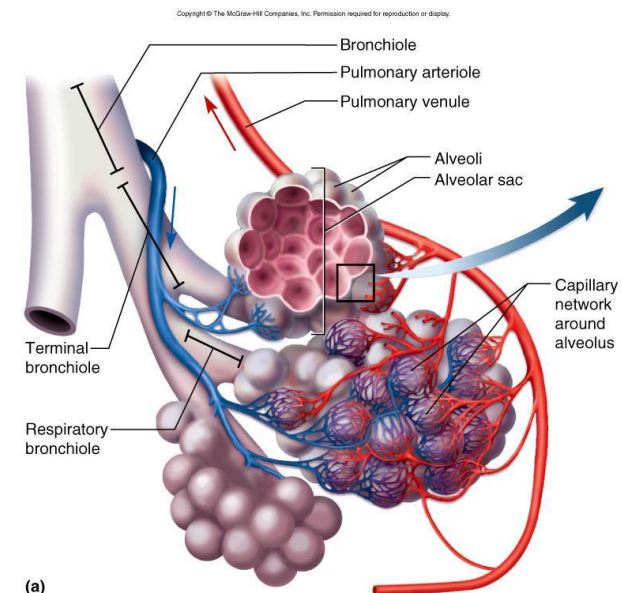
(a)

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Transport av luft i rørsystem - luftveiene:
  - Øvre luftveier, trachea, bronkier, bronkioler, alveoler
- **Ventilasjon** – innpust (inspirasjon) og utpust (ekspirasjon)
  - Endring av volum → endring av trykk → transport av luft
- Gassutveksling O_2 og CO_2 mellom alveoler og lungekapilærer
- O_2 fraktes med blodet ut i kroppen, CO_2 fraktes til lungene

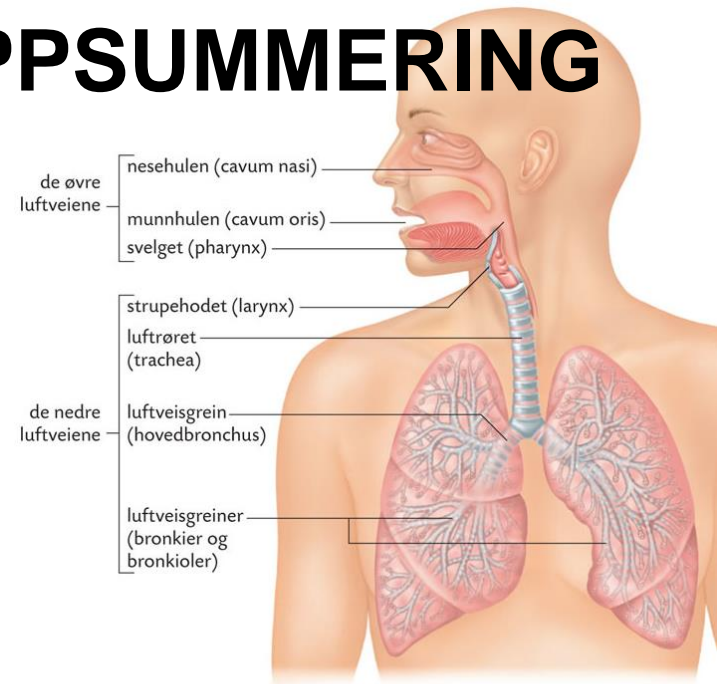

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig

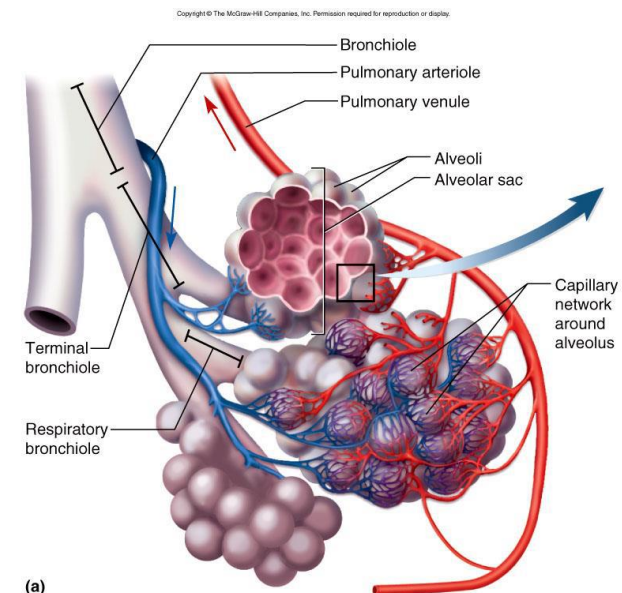

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Transport av luft i rørsystem - luftveiene:
  - Øvre luftveier, trachea, bronkier, bronkioler, alveoler
- Ventilasjon – innpust (inspirasjon) og utpust (ekspirasjon)
  - Endring av volum → endring av trykk → transport av luft
- **Gassutveksling** O_2 og CO_2 mellom alveoler og lungekapilærer
- O_2 fraktes med blodet ut i kroppen, CO_2 fraktes til lungene

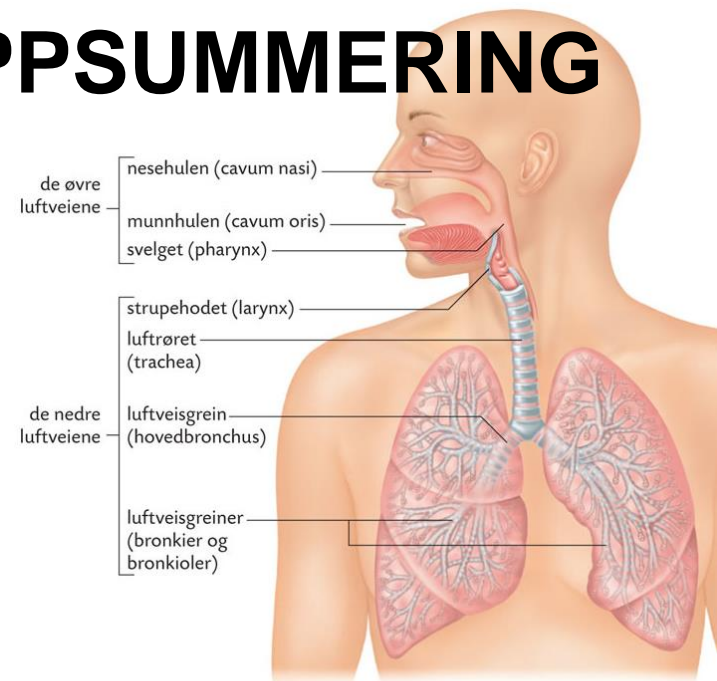

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig

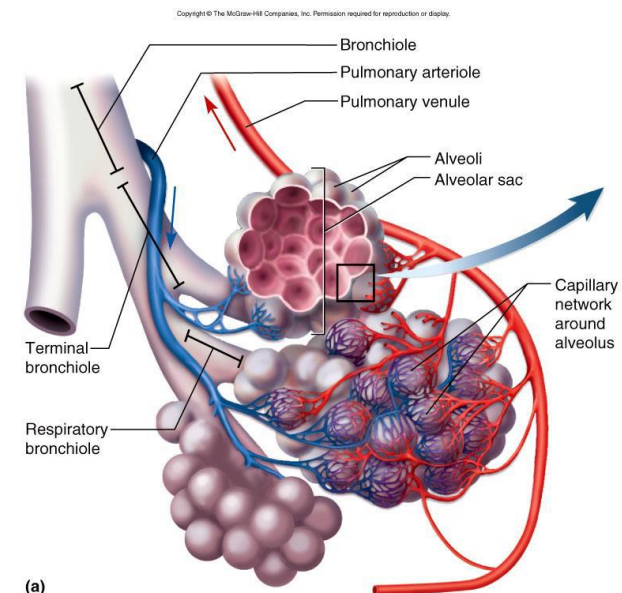

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Transport av luft i rørsystem - luftveiene:
  - Øvre luftveier, trachea, bronkier, bronkioler, alveoler
- Ventilasjon – innpust (inspirasjon) og utpust (ekspirasjon)
  - Endring av volum → endring av trykk → transport av luft
- Gassutveksling O_2 og CO_2 mellom alveoler og lungekapilærer
- O_2 fraktes med blodet ut i kroppen, CO_2 fraktes til lungene

Gyldendal © Deborah Maizels i faglig

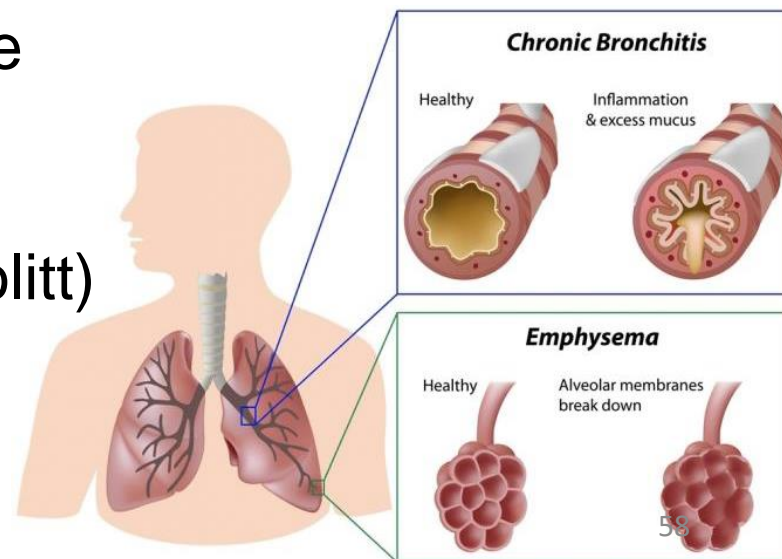
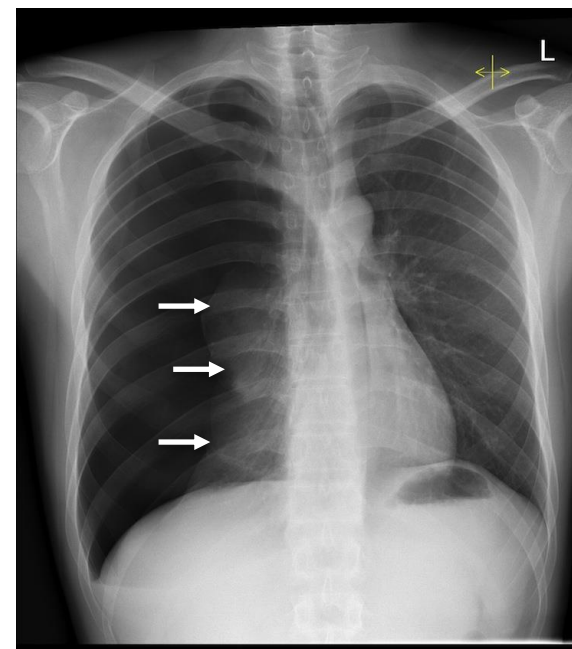

(a)

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Diagnostikk:
  - Klinisk undersøkelse
  - «Oksygenstatus»
  - Lungekapasitet: Spirometri
  - Billeddiagnostikk: røntgen, CT
  - Skopi: Bronkoskopi
- Sykdommer:
  - Obstruktiv sykdom i luftveiene (KOLS, Astma)
  - Sykdom i lungevevet (Lungefibrose, Allergisk alveolitt)
  - Lungekreft
  - Infeksjoner

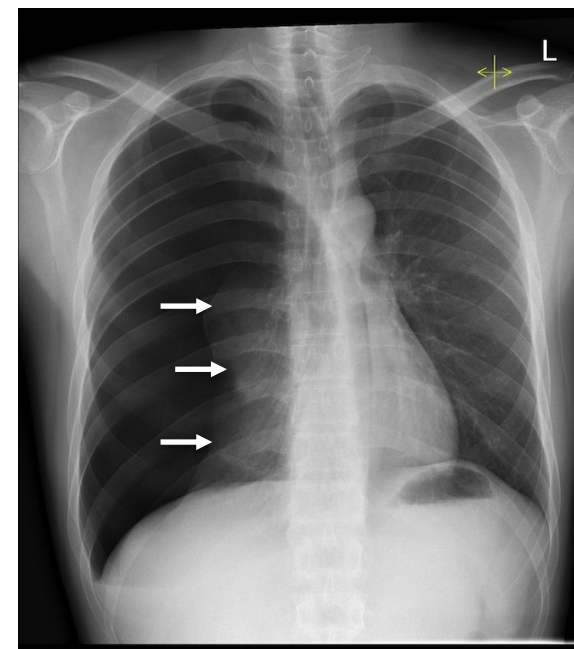

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

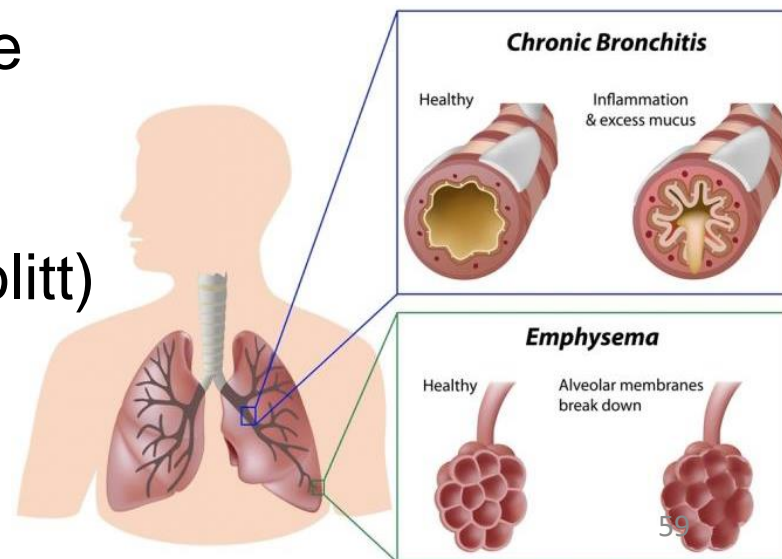
- **Diagnostikk:**

- Klinisk undersøkelse
- «Oksygenstatus»
- Lungekapasitet: Spirometri
- Billeddiagnostikk: røntgen, CT
- Skopi: Bronkoskopi

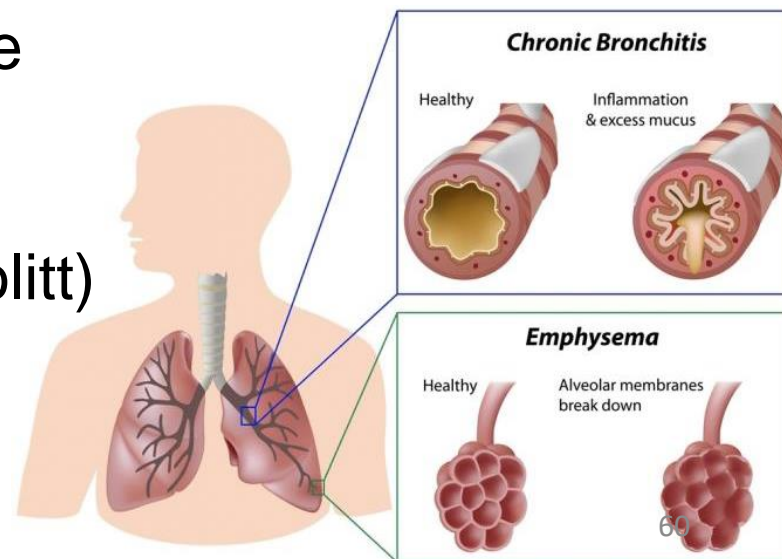
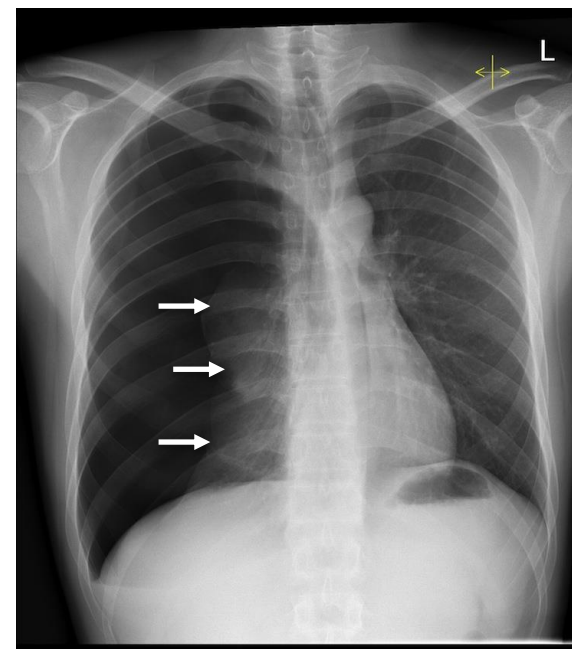
- **Sykdommer:**

- Obstruktiv sykdom i luftveiene (KOLS, Astma)
- Sykdom i lungevevet (Lungefibrose, Allergisk alveolitt)
- Lungekreft
- Infeksjoner

Lunger og respirasjon – OPPSUMMERING

- Diagnostikk:
  - Klinisk undersøkelse
  - «Oksygenstatus»
  - Lungekapasitet: Spirometri
  - Billeddiagnostikk: røntgen, CT
  - Skopi: Bronkoskopi
- **Sykdommer:**
  - Obstruktiv sykdom i luftveiene (KOLS, Astma)
  - Sykdom i lungevevet (Lungefibrose, Allergisk alveolitt)
  - Lungekreft
  - Infeksjoner

Spesialiteter som spesielt jobber med dette

Legespesialister:

- Allmennleger (fastleger)
- Radiologer
- Indremedisinere
  - Lungeleger
  - Infeksjonsmedisinere
- Kreftleger (onkologer)
- Generelle kirurger
  - Torakskirurger
- Akutt- og mottaksmedisin
- Pediatere (barneleger)
- Arbeidsmedisinere

Neste forelesning: hjertet, sirkulasjon og hemostase

shutterstock.com · 101194774